

SRB

NOT OFFICIAL (COURTESY TRANSLATION ONLY)

SRB

SRB

Brisel, 14.10.2009
SEC(2009) 1340/3

RADNI DOKUMENT OSOBLJA KOMISIJE

**IZVEŠTAJ O NAPRETKU KOSOVA ZA 2009. GODINU
(PREMA REZOLUCIJI 1244/99 SB UN)**

koji prati

KOMUNIKACIJA KOMISIJE EVROPSKOM PARLAMENTU I SAVETU

Strategija proširenja i glavni izazovi u periodu 2009-2010

{COM(2009) 533}

NOT OFFICIAL (COURTESY TRANSLATION ONLY)

SADRŽAJ

1.	Uvod	4
1.1.	Predgovor	4
1.2.	Kontekst	5
1.3.	Odnosi između Evropske unije i Kosova	5
2.	Politički kriterijumi	6
2.1.	Demokratija i vladavina prava	6
2.2.	Ljudska prava i zaštita manjina.....	11
2.3.	Regionalna pitanja i međunarodne obaveze.....	19
3.	Ekonomski kriterijumi	20
3.1.	Postojanje funkcionalne tržišne ekonomije.....	20
3.2.	Sposobnost za uspešno savladavanje pristiska konkurenciji tržišnim snagama unutar Unije.....	25
4.	Evropski standardi.....	27
4.1.	Unutrašnje tržište	27
4.1.1.	Slobodno kretanje robe	27
4.1.2.	Kretanje ljudi, usluga i pravo na osnivanje.....	28
4.1.3.	Slobodno kretanje kapitala.....	29
4.1.4.	Carine i porezi	29
4.1.5.	Konkurencija	31
4.1.6.	Javne nabavke	31
4.1.7.	Zakon o intelektualnoj svojini.....	32
4.1.8.	Zapošljavanje i socijalna politika.....	33
4.1.9.	Obrazovanje i istraživanje.....	34
4.1.10.	Pitanja u vezi sa STO	35
4.2.	Sektorske politike.....	36
4.2.1.	Industrija i mala i srednja preduzeća.....	36
4.2.2.	Poljoprivreda i ribarstvo.....	36
4.2.3.	Životna sredina.....	37
4.2.4.	Saobraćajna politika	38

4.2.5.	Energetika	40
4.2.6.	Informaciono društvo i mediji.....	41
4.2.7.	Finansijaska kontrola	43
4.2.8.	Statistika.....	43
4.3.	Pravosuđe, sloboda i bezbednost.....	44
4.3.1.	Vize, upravljanje granicama, azil i migracija.....	44
4.3.2.	Pranje novca	45
4.3.3.	Narkotici.....	46
4.3.4.	Policija.....	46
4.3.5.	Borba protiv organizovanog kriminala i terorizma.....	47
4.3.6.	Zaštita ličnih podataka	48

NOT OFFICIAL (COURTESY TRANSLATION ONLY)

RADNI DOKUMENT OSOBLJA KOMISIJE

KOSOVO PREMA REZOLUCIJI 1244/99 SB UN

IZVEŠTAJ O NAPRETKU ZA 2009. GODINU

1. UVOD

1.1. Predgovor

Komisija od marta 2002. godine redovno izveštava Savet Evrope i Evropski parlament o napretku koji su postigle zemlje u regionu zapadnog Balkana.

Ovaj izveštaj uveliko prati istu strukturu iz prethodnih godina. Izveštaj sadrži:

- kratak opis odnosa između Kosova¹ i Unije;
- analizu političke situacije na Kosovu u pogledu demokratije, vladavine zakona, ljudskih prava, zaštite manjina i regionalnih pitanja;
- analizu ekonomske situacije na Kosovu;
- pregled sposobnosti Kosova da sprovodi evropske standarde, odnosno da postepeno usaglašava svoje zakonodavstvo i politike sa pravnim tekovinama EU, u skladu sa prioritetima Evropskog partnerstava.

Izveštaj pokriva period od oktobra 2008. godine do sredine septembra 2009. godine. Napredak je meren na osnovu donetih odluka, usvojenih zakona i primenjenih mera. Po pravilu, zakoni ili mere koji su u pripremi ili čekaju na usvajanje u Skupštini nisu razmatrani. Ovaj pristup obezbeđuje ujednačen pristup u svim izveštajima i omogućava objektivno ocenjivanje.

Izveštaj se temelji na informacijama koje je Komisija prikupila i analizirala. Takođe su korišćeni mnogi drugi izvori, uključujući i priloge kosovskih vlasti, država članica EU, Specijalnog predstavnika Evropske unije na Kosovu, EU misije za vladavinu zakona (EULEX), izveštaje Evropskog parlamenta² i informacije dobijene od raznih međunarodnih i nevladinih organizacija.

Komisija daje detaljne zaključke u vezi sa Kosovom u svojoj komunikaciji o proširenju³, na osnovu tehničkih analiza koje su sadržane u ovom izveštaju.

¹ Prema Rezoluciji 1244/1999 Saveta bezbednosti UN.

² Gospodin Jost Lagendijk je do septembra bio izvestilac za Kosovo. Gđa Ulrike Lunacek je novi izvestilac od septembra.

³ Strategija proširenja i najveći izazovi 2009-2010 (COM(2009) 533 of 14.10.2009).

Komisija je paralelno sa ovim izveštajem usvojila Komunikaciju „Kosovo – U ispunjavanju svoje evropske perspektive“ za Evropski parlament i Savet Evrope.

1.2. Kontekst

Generalni sekretar UN-a je, tokom perioda izveštavanja, objavio tri izveštaja o Kosovu. Izveštaj objavljen u novembru 2008. godine je doveo do potpunog raspoređivanja EULEX-a pod ovlašćenjima UN-a. Generalni sekretar UN-a je u martu 2009. godine napomenuo ubrzani proces rekonfiguracije misije Ujedinjenih nacija na Kosovu (UNMIK), sa namerom da prilagodi svoje funkcije u skladu sa izmenjenim okolnostima na terenu. U izveštaju od juna 2009. godine navedeno je da će preostale funkcije UNMIK-a, svedene na oko 10 % snage u poređenju sa godinom ranije, obuhvatati praćenje, izveštavanje i olakšanje aranžmana za međunarodno angažovanje Kosova, kada je to neophodno i moguće.

KFOR, međunarodno vojno prisustvo na Kosovu koje predvode snage NATO-a, nastavlja da obavlja svoje odgovornosti vezano za opštu bezbednost. KFOR je započeo postepeno smanjivanje svojeg prisustva u zemlji, prepoznajući novonastalu situaciju.

Međunarodni sud pravde je u aprilu primio 36 pisanih podnesaka u kojima su predstavljeni argumenti o tome da li je proglašenje nezavisnosti Kosova u skladu sa međunarodnim pravom.

Kosovo je u junu postalo član Međunarodnog monetarnog fonda i Svetske banke.

Kosovo su do danas priznale 62 države članice UN-a, uključujući 22 države članice Evropske unije.

1.3. Odnosi između Evropske unije i Kosova

Kosovo učestvuje u **Procesu stabilizacije i pridruživanja**. Plenarni sastanci Mehanizma za praćenje procesa stabilizacije i pridruživanja (STM) su održani u decembru 2008. godine i u junu 2009. godine. Tokom prve polovine 2009. godine održano je šest sektorskih sastanaka STM-a u oblasti inovacija, unutrašnjeg tržišta, dobrog upravljanja, ekonomije, infrastrukture i poljoprivrede.

EULEX je decembra 2008. godine raspoređen na celoj teritoriji Kosova, preuzimajući pritom odgovornosti iz oblasti policije, carina i sudstva. Misija je dostigla pun operativni kapacitet u aprilu mesecu. Skorašnji incidenti su doveli do oštećenja imovine EULEX-a; Kosovo treba da osigura kontinuiranu podršku delovanju EULEX-a.

Evropski parlament je u februaru usvojio rezoluciju kojom je podvukao posvećenost Evropske unije da igra glavnu ulogu u obezbeđivanju stabilnosti na Kosovu i na zapadnom Balkanu, i ponovio je svoju spremnost da pomogne ekonomski i politički razvoj Kosova pružanjem jasnih izgleda za članstvo u EU. U aprilu je održan drugi međuparlamentarni sastanak između Evropskog parlamenta i Kosova. Objavljeno je zajedničko saopštenje, u kojem je izraženo zadovoljstvo zbog stabilne političke situacije na Kosovu u celosti.

Savet je u februaru obnovio mandat Specijalnog predstavnika Evropske unije na Kosovu za 12 meseci, omogućivši mu time da nastavi sa bliskim radnim odnosima sa kosovskim vlastima. Specijalni predstavnik Evropske unije takođe obavlja i dužnost Međunarodnog civilnog predstavnika za Kosovo.

Vlasti su u martu organizovale forum na visokom nivou za koordinaciju donatora, kao nastavak donatorske konferencije za Kosovo koju je organizovala Evropska komisija u julu 2008. godine. Kosovske vlasti su podnale izveštaj o dostignućima i izazovima u ključnim sektorima reforme. Donatori su izrazili spremnost za kontinuiranu podršku evropskoj agendi Kosova.

Kosovo i dalje ima koristi od Instrumenta predpristupne pomoći (IPA), makrofinansijske pomoći, pomoći zajednice za rekonstrukciju, razvoj i stabilizaciju (CARDS), Instrumenta za stabilnost (*I/S*) i drugih izvora finansiranja. U toku prethodnih godina za Kosovo je preko IPA izdvojeno skoro 500 miliona evra. U julu mesecu je usvojen poslednji višegodišnji indikativni planski dokument za period 2009-2011, koji identifikuje glavne oblasti i prioritete za IPA pomoć. Preko 103 miliona evra je izdvojeno u 2009. godini preko godišnjeg programa IPA. Evropska komisija nastavlja da pruža podršku jačanju vladavine prava, reformi javne administracije, zajednicama, kulturi i omladini, širim društveno-ekonomskim pitanjima, uključujući trgovinu i regionalni razvoj, obrazovanju i zapošljavanju, kao i poljoprivredi. Vlada je u aprilu imenovala izvršnog direktora Agencije za koordinaciju razvoja i evropske integracije za kosovskog koordinatora IPA.

Iz IPA za 2008. godinu je izdvojeno 1,7 miliona evra za poboljšanje učešća civilnog društva u dijalogu o politici i formulaciji. Oblasti, kao što su životna sredina i jednake mogućnosti (mere protiv diskriminacije i društveno uključivanje ugroženih grupa), dobijaju posebnu pažnju. Još 3 miliona evra je predviđeno iz IPA za 2009. godinu za civilno društvo, uključujući zaštitu prava manjina i jačanje grupa koje su u nepovoljnom položaju. Evropski instrument za demokratizaciju i ljudska prava takođe podržava ova pitanja.

U odgovoru na ekonomsku krizu stvoren je IPA krizni paket, koji iznosi 200 miliona evra za zapadni Balkan, i očekuje se da će podići investicije od najmanje 1 milijarde evra, uz sufinansiranje od strane partnerskih finansijskih institucija. Kosovo će imati koristi od udela u sredstvima za konkurentnost koja su namenjena za više korisnika, mala i srednja preduzeća, energetska efikasnost i regulisanje bankarskog sektora. Pored toga, godišnja IPA sredstva su programirana da povećaju investiranje u infrastrukturu. Ukupno je opredeljeno 25 miliona evra za infrastrukturne projekte za dva projekta na vodovodnim/kanalizacionim mrežama i za poboljšanje gradskih toplana.

2. POLITIČKI KRITERIJUMI

U ovom delu se ispituje napredak koji je postiglo Kosovo u ispunjenju političkih kriterijuma iz Kopenhagena, koji zahtevaju stabilnost institucija, koje garantuju demokratiju, vladavinu prava, ljudska prava, kao i poštovanje manjina i njihovu zaštitu. Ovde se takođe prate regionalna saradnja, dobrosusedski odnosi sa državama u procesu pristupanja i državama članicama, i poštovanje međunarodnih obaveza, kao što su saradnja sa Međunarodnim tribunalom za ratne zločine u bivšoj Jugoslaviji (*ICTY*).

2.1. Demokratija i vladavina prava

Ustav

Ustav Kosova je u skladu sa evropskim standardima, koji zahtevaju stabilnost institucija, koje garantuju demokratiju, vladavinu prava, ljudska prava i poštovanje i zaštitu manjina.

Osiguravanje punog poštovanja vladavine prava, ljudskih prava i zaštite manjina ključni je prioritet u Evropskom partnerstvu od 18. februara 2008. godine.⁴

Skupština

Usvojen je godišnji plan rada Skupštine za 2009. godinu i u skladu je sa zakonodavnom strategijom Vlade. Tokom perioda izveštavanja Skupština je obavljala svoje *ex ante* odgovornosti koje se tiču budžeta. Skupština je intervenisala kako bi se očuvala sredstva opredeljena institucijama i pregledala je izveštaje o rashodima institucija *ex post*.

Poboljšana je saradnja između Skupštine i civilnog društva. Skupština je u junu 2009. godine postavila Ombudsmana. Ipak, dijalog između Skupštine i civilnog društva još uvek nije razvijen u dovoljnoj meri.

Skupština je usvojila rezoluciju o prioritetima i strategijama Kosova za integraciju u Evropsku uniju. Akcioni plan Skupštine je usvojen u februaru mesecu. Plan pruža smernice i dodeljuje zadatke skupštinskim odborima za nadgledanje kako vlada sprovodi prioritete za Evropsko partnerstvo. Skupštinski odbor za evropske integracije ima zadatak da nadgleda efektivno sprovođenje akcionog plana. Potrebno je da se ojačaju finansijski i administrativni kapaciteti odbora. Potrebno je dalje razviti saradnju između ovog odbora i Agencije za koordinaciju razvoja i evropske integracije. Skupštinski odbori moraju poboljšati svoje administrativne kapacitete i tehničke veštine za proučavanje zakonodavstva. Potrebno je da se dalje poboljša skupštinski nadzor izvršne grane.

Usvojen je plan rada Centralne izborne komisije za 2009. godinu. Izvršni načelnik Sekretarijata CIK-a je postavljen u maju. Osnovana je Kancelarija za registraciju političkih partija, ali još uvek nije potpuno funkcionalna. CIK se još uvek uveliko oslanja na podršku OEBS-a. Njegovi kapaciteti su slabi, a česte su promene osoblja.

Generalno, Skupština je postigla napredak u raznim oblastima, naročito u vezi sa modernizacijom svojih procedura. Potrebno je dalje poboljšanje kapaciteta za proučavanje nacrtu zakona i njihovu primenu nakon usvajanja.

Vlada

Uspostavljene su glavne strukture i funkcionišu u skladu sa relevantnim ustavnim odredbama. Većina visokih funkcija je popunjena imenovanjem zamenika ministara trgovine, spoljnih poslova i Kosovskih bezbednosnih snaga.

Održana je politička stabilnost. Vlada je konsolidovala svoje kapacitete osnivanjem Ministarstva za Kosovske bezbednosne snage, Kosovski savet za bezbednost i Kosovsku obaveštajnu agenciju. Potrebno je, međutim, da se ojača demokratski nadzor bezbednosnog sektora Kosova.

Vlada je u januaru predstavila Skupštini svoj godišnji izveštaj za 2008. godinu. Usvojen je Zakon o službi u inostranstvu i Zakon o konzularnim uslugama diplomatskih i konzularnih misija. Vlada je u martu organizovala forum na visokom nivou gde je predstavljen napredak postignut od donatorske konferencije za Kosovo iz jula 2008. godine i podnela je izveštaj donatorima o sprovođenju reformi.

⁴ Rešenje Saveta 2008/213/EC.

Vlada nastavlja da podiže svoje kapacitete za približavanje Evropskoj uniji i za jačanje Agencije za koordinaciju razvoja i evropske integracije. Revidirani akcioni plan za Evropsko partnerstvo usvojen je u avgustu. Usvajanje je važan korak napred, ali je potrebna bliža prioritetizacija. Agencija dobija rastuću ulogu u ovom pogledu. Postavljen je novi direktor i radne strukture Agencije su usvojene. Rešen je januarski štrajk radnika agencije. Potrebne su, međutim, doslednije političke smernice od ministarskog saveta za evropske integracije. Potrebno je značajno poboljšati Vladin rad na ispunjavanju obaveza u vezi sa evropskom integracijom. Agencija za koordinaciju razvoja i evropske integracije bi trebalo da preuzme centralnu ulogu u tom pogledu, sa povećanom političkom podrškom sa visokog nivoa u ispunjavanju njenog mandata.

Postignut je određeni napredak u oblasti reforme administracije lokalne samouprave i decentralizaciji, što je ključni prioritet evropskog partnerstva. Formirane su radne grupe za reformu zakonodavstva, osnivanje novih opština, prenos nadležnosti i resursa, koordinaciju sa donatorima i podizanje kapaciteta. Ministarstvo za administraciju lokalne samouprave je usvojilo srednjoročnu strategiju za period 2009-2012. Lokalni izbori su zakazani za 15. novembar. Kosovo treba da obezbedi da se izbori održe u skladu sa međunarodnim standardima. Poseban izazov će biti da se obezbedi da sve zajednice učestvuju na izborima.

Međutim, međuministarska saradnja i koordinacija ostaje slaba. Zakon o Vladi još uvek nije usvojen. Nije u potpunosti sprovedena vodeća uloga za centralnu politiku koju imaju ministarski saveti. Kapacitet lokalnih vlasti je još uvek slab. Još uvek nije usvojen zakon o gradu Prištini. Još uvek nedostaje delotvoran mehanizam za praćenje i ocenjivanje kvaliteta usluga koje pružaju opštine.

Bezbednosna situacija na severu još uvek je zabrinjavajuća. Vlada treba da ojača svoje napore u tom pogledu. Potrebni su dalji naponi da se reši odupiranje kosovskih Srba da uzmu aktivno učešće u kosovskim institucijama, uključujući učešće na predstojećim lokalnim izborima.

Bilo je slučajeva političkog uplitanja prilikom imenovanja na ključnim mestima u civilnoj službi (uključujući visoka civilna mesta unutar ministarstava, odbore javnih preduzeća, kancelariju Ombudsmana, Ustavni sud). Uplitanje ima uticaj na kredibilitet kosovskih institucija da upravljaju procesima imenovanja na pravičan i otvoren način.

Generalno, nedavno uspostavljene Vladine strukture funkcionišu i održana je politička stabilnost. Postignut je izvestan napredak u vezi sa usvajanjem zakona i podizanjem kapaciteta. Takođe je postignut izvestan napredak u reformi lokalne samouprave. Efektivno sprovođenje procesa decentralizacije za dobrobit svim zajednicama ostaje najveći izazov. Potrebno je da se dalje ojača međuministarska koordinacija. Političko uplitanje u imenovanja za mesta na visokom nivou je pitanje koje zabrinjava.

Javna administracija

Završeno je preispitivanje zadataka i odgovornosti unutar javne administracije (funkcionalni pregled) i realizovana je većina datih preporuka. Završeni su odvojeni pregledi za Ministarstvo javnih službi,⁵ Ministarstvo za administraciju lokalne samouprave, Ministarstvo unutrašnjih poslova i Kosovski zemljišni registar. Formirano je šest radnih grupa za

⁵ Ministarstvo javnih službi je u maju preimenovano u Ministarstvo javne administracije.

nadgledanje procesa reforme javne administracije. Radne grupe podnose izveštaj međuministarskom odboru kojim predsedava premijer.

Tokom perioda izveštavanja Nezavisni nadzorni odbor je rešio 166 žalbi zaposlenih u javnoj administraciji. Odbor je samostalno telo koje izveštaj podnosi direktno Skupštini Kosova. Skupština je u julu imenovala poslednja dva člana od ukupno osam koliko čini odbor.

Međutim, važni zakoni u vezi sa reformom javne administracije tek treba da se usvoje, posebno zakoni o civilnoj službi, o zaradama kao i o organizaciji institucija javne administracije. Potrebna je jasna razlika između civilnih službenika i političkih imenovanja. Komisija za imenovanje visokih javnih službenika nije potpuno funkcionalna, što je sprečilo proces zapošljavanja na visokim pozicijama u ministarstvima. Administrativni kapaciteti Sekretarijata Komisije ostaju ograničeni. Potrebno je da se kancelarija Ombudsmana još više ojača.

Kosovski institut za javnu administraciju nastavlja da pruža obuku i sertifikaciju javnih službenika. Institut, međutim, ima ograničen kapacitet i resurse, što utiče na kvalitet i količinu pruženih obuka. Potrebno je da se Institut bolje integriše u regionalnu školu za javnu administraciju. Potrebno je da se ulože dodatni naponi na ojačanju kapaciteta institucija koje su zadužene za reformu javne administracije, kao i da se omogući prenos znanja i najboljih praksi širom regiona.

Generalno, postignut je izvestan napredak u pogledu reforme javne administracije sa završetkom i kontinuiranim sprovođenjem funkcionalnog pregleda. Potrebno je da se usvoje ključni zakonodavni akti. Osiguravanje pružanja javnih usluga svim građanima Kosova i uspostavljanje profesionalne, odgovorne, pristupačne i reprezentativne javne administracije – oslobođene od političkih uplitanja – ključni je prioritet Evropskog partnerstva. To nije u celosti garantovano. Kapacitet kosovske javne administracije ostaje slab. Potrebno je da se ulože značajni naponi kako bi se obezbedila transparentnost prilikom imenovanja javnih službenika.

Pravosudni sistem

Usvojen je Zakon o Ustajnom sudu. Skupština je u maju nominovala šestoro kosovskih sudija – uključujući dvojicu pripadnika manjinskih zajednica – a predsednik ih je postavio u junu. Međunarodna civilna kancelarija je u junu takođe imenovala troje međunarodnih sudija. Međutim, Kosovo još uvek treba da usvoji paket od četiri reformska zakona: o sudovima, o sudskom savetu Kosova, o javnom tužilaštvu, kao i o tužilačkom savetu.

Ministarstvo pravde je dobilo nove odgovornosti u oblasti međunarodne saradnje. Njegovo odeljenje za pravne poslove od marta rešava zahteve drugih zemalja, kao što su zahtevi za ekstradiciju, izvršenje sudskih kazni, transfer krivičnih dosijea, itd. UNMIK ostaje odgovoran za međunarodnu saradnju u oblasti sudstva sa državama koje nisu priznale Kosovo, uključujući zahteve koje podnese Srbija. UNMIK je još uvek zadužen za kontakt sa Interpolom. Potrebno je da se usvoje jasne procedure za međunarodnu pravnu saradnju i da ih sudovi i tužioci dosledno poštuju. Administrativni kapacitet Ministarstva ostaje slab. Potrebno je da se ojača njegovo pravno odeljenje.

Kosovo je, tokom perioda izveštavanja, usvojilo niz drugih važnih zakona u vezi sa pravosuđem: Zakon o javnim beležnicama, Zakon o parničnom postupku, Zakon o advokaturi, Zakon o arbitraži, Zakon o izmenama i dopunama Krivičnog zakona Kosova,

Zakon o izmenama i dopunama Kosovskog zakona o krivičnom postupku. Zakon o privremenom sastavu Kosovskog tužilačkog saveta je usvojen u decembru. Članovi Saveta su postavljeni u julu, a Savet je funkcionalan. Međutim, Zakon sadrži odredbe koje nisu u skladu sa evropskim standardima. Njegovo zakasnelo sprovođenje je omelo aktivnosti Saveta čime je uticalo na kontinuitet upravljanja sudovima i na vođenje disciplinskih istraga za sudije.

Navodi o korupciji i nedoličnom ponašanju u pravosuđu nisu adekvatno istraženi. Kancelarija disciplinskog tužioca, odgovorna za istraživanje ovih pojava, nije potpuno funkcionalna. Odsek pravosudne revizije je izdao preporuke u vezi sa funkcionisanjem sudova, koje Sudski savet Kosova nije uzeo u obzir na odgovarajući način. Proces stavljanja veta i ponovnog imenovanja sudija i tužilaca na Kosovu počeo je pod nadzorom Nezavisne sudske i tužilačke komisije. Međutim, nedostatak volje kod sudija i tužilaca iz zajednice kosovskih Srba da budu uključeni u procesu ostaje pitanje koje zabrinjava. Odbor za pravosudni ispit nije funkcionalan, što je umanjilo učešće u procesu.

Svi sudovi na Kosovu su opremljeni novim računarima, što je omogućilo instaliranje sistema za upravljanje sudskim informacijama i evidentiranje svih predmeta iz starih registara. Sistem je funkcionalan u većini sudova na Kosovu; obuka o njegovoj upotrebi još uvek traje.

EULEX-ove sudije i tužioci su raspoređeni. Usvojen je Zakon o nadležnosti, izboru predmeta i dodeljivanju predmeta sa EULEX-ovih sudija i tužilaca na Kosovu. EULEX je doneo 100 sudskih odluka i doneo je 27 presuda, uglavnom u krivičnim predmetima. Misija je takođe počela da istražuje navode o trgovini ljudskim organima.

Organizovano je nekoliko štrajkova u pravosudnom sektoru. To je dovelo do neodgovarajućih kašnjenja u velikom broju suđenja. Nije došlo do značajnih poboljšanja u smanjenju broja nerešenih parničnih i krivičnih predmeta, uključujući i u Vrhovnom sudu. Posebna komora Vrhovnog suda koja je odgovorna za slučajeve koji se tiču privatizacije je paralisana usled nedostatka lokalnih sudija. To je problem koji puno zabrinjava. Saradnja između kancelarije tužioca i policije je ograničena.

Nije postignut napredak u rešavanju slučajeva koji se odnose na događaje iz marta 2004. godine. Rešavanje krivičnih predmeta u ovom kontekstu nastavlja da se komplikuje nizom problema, kao što su nestajanje dokaza i izjava svedoka, rasejanje ljudi, odbijanje nekih policajaca pri Policiji Kosova da sarađuju, kao i zastrašivanje svedoka, sudija i tužilaca. Sud u severnoj Mitrovici je sastavljen samo od sudija i tužilaca EULEX-a i radi u ograničenom kapacitetu. Vladavina prava na severu Kosova nije zagarantovana. I kosovske i srpske vlasti moraju uložiti napore u ovom pogledu.

Generalno, Kosovo je u početnoj fazi rešavanja prioriteta u oblasti pravosuđa. Pravosudni sistem je još uvek slab, osetljiv na politička uplitanja i neefikasan je. Postoji značajan broj nerešenih slučajeva. Sudski savet Kosova ne funkcioniše efektivno. Kosovskom pravosuđu još uvek treba velika reforma i Vlada treba da osigura učešće kosovskih Srba u ovom procesu. Kosovski Srbi bi takođe trebalo da preduzmu aktivnije i konstruktivnije korake u ovom pogledu. Obezbeđivanje punog poštovanja vladavine prava ključni je prioritet Evropskog partnerstva.

Politika borbe protiv korupcije

Kosovo je postiglo ograničeni napredak u borbi protiv korupcije. Kosovska Agencija za borbu protiv korupcije je potpisala niz memoranduma o razumevanju sa drugim relevantnim

institucijama, kao što su Nezavisna sudska i tužilačka komisija (radi omogućavanja razmene informacija o slučajevima korupcije u pravosudnom sistemu), Finansijski obaveštajni centar, šef tima tužilaca EULEX-a i Ombudsman.

Međutim, pravni okvir za borbu protiv korupcije bi trebalo što pre popraviti. Kosovo još uvek treba da usvoji Zakon o deklaraciji i kontroli aktive i da izmeni i dopuni Zakon o borbi protiv korupcije i Zakon o sukobu interesa. Strategija i akcioni plan za borbu protiv korupcije tek trebaju da se usvoje. Do danas nije usvojen zakon o finansiranju političkih partija. Snaga nadzornih mehanizama i nedostatak transparentnosti u vezi sa finansiranjem političkih partija ostaju pitanja koja zabrinjavaju. Institucionalni okvir ostaje nepotpun. Postoji nedostatak saradnje među relevantnim akterima, naročito između Agencije i kancelarije tužioca. Međuministarska radna grupa za borbu protiv korupcije još uvek nije dala opipljive rezultate.

Generalno, postignut je ograničen napredak u borbi protiv korupcije, što je ključni prioritet Evropskog partnerstva. Korupcija i dalje preovladava u mnogim oblastima na Kosovu i nastavlja da bude veoma ozbiljna zabrinutost. Potrebno je da se ojačaju zakonodavni i institucionalni okvir. Potrebno je da se poboljša saradnja između Agencije i kancelarije tužioca. Kosovo treba da razradi evidenciju o istragama, optužbama, podignutim optužnicama i presudama u predmetima u vezi sa korupcijom.

2.2. Ljudska prava i zaštita manjina

Pridržavanje sa međunarodnim zakonom o ljudskim pravima

Saradnja Kosova sa organima zaduženim za ljudska prava je ograničena jer Kosovo nije član UN-a niti Saveta Evrope. Shodno tome, građani Kosova nemaju priliku da podnose žalbe protiv kosovskih vlasti *Evropskom sudu za ljudska prava*. Što se tiče *promocije i primene ljudskih prava* Vlada je u decembru usvojila strategiju i akcioni plan o ljudskim pravima za period 2009-2011.

Međutim, još uvek nisu uspostavljeni mehanizmi za obezbeđivanje njihove primene. U pojedinim opštinama nisu funkcionalne jedinice za ljudska prava, naročito u opštinama u kojoj su u većini kosovski Srbi, koji nisu voljni da sarađuju centralnim vlastima. Kancelarija Ombudsmana ima samo ograničena ovlašćenja za nadzor paralelnih srpskih struktura. Jedinice za ljudska prava na centralnom nivou (npr. Ministarstvo pravde, Ministarstvo javne administracije) koje imaju mandat da sprovedu preporuke Ombudsmana još uvek nisu potpuno funkcionalne.

Generalno, u ovoj oblasti je postignut izvestan napredak, prvenstveno nakon usvajanja strategije i akcionog plana za ljudska prava. Međutim, potrebno je da se značajno ojača institucionalni okvir za pridržavanje Kosova sa međunarodnim normama u vezi sa ljudskim pravima. Obezbeđivanje punog poštovanja ljudskih prava ključni je prioritet Evropskog partnerstva.

Građanska i politička prava

Što se tiče **sprečavanja torture i pogrešnog postupanja i borbe protiv nekažnjivosti**, odgovor Kosova na izveštaj Evropskog komiteta za sprečavanje torture i neljudskog i degradirajućeg postupanja ili kažnjavanja postao je dostupan javnosti u januaru. Preporuke ovog izveštaja su razmotrili Ministarstvo unutrašnjih poslova i Policija Kosova.

Istragu ozbiljnih kršenja, uključujući u pritvorima, još uvek vrši Policijski inspektorat Kosova. Policijski inspektorat je samostalan i podnosi izveštaj ministru unutrašnjih poslova. Istragu manjih prekršaja vrši policijska jedinica za profesionalne standarde.

Ministarstvo pravde preduzima korake na rešavanju žalbi o pogrešnom postupanju u zatvorima i pritvorskim centrima. Odsek za žrtve, advokaturu i pomoć unutar Ministarstva nastavlja da pruža pomoć žrtvama nasilja u porodici i trgovine ljudima. Nekažnjivost ostaje pitanje koje zabrinjava. Za mnoge prekršaje, vlasti još uvek moraju da identifikuju počinitelje i da ih izvedu pred lice pravde, kao i da zaštite i obezbede naknadu žrtvama.

Generalno, postignut je izvestan napredak u rešavanju slučajeva torture i pogrešnog postupanja. Borba protiv nekažnjivosti ostaje bitno pitanje za pomirenje između zajednica.

Kancelarija za nestala lica i sudsku medicinu nastavlja da razvija svoje kapacitete uz podršku EULEX-a. Tokom perioda izveštavanja, kancelarija je obavila 41 operaciju na terenu (26 ekshumacija koje su dovele do iskopavanja 23 tela i procene 15 potencijalnih lokaliteta). Kancelarija je intenzivirala svoj rad šaljući oko 200 novih uzoraka kostiju na DNK analizu. Ostaci više od 40 žrtava su vraćeni njihovim porodicama. Radna grupa za nestala lica, koju čine delegacije Beograda i Prištine a kojom predsedava Međunarodni komitet crvenog krsta, nastavlja da se redovno sastaje. Komitet se konsultovao sa dvadeset zemalja čiji su vojni kontingenti raspoređeni na Kosovu 1999. godine kako bi se prikupila dokumentacija o nerešenim slučajevima. Vladina Komisija za nestala lica je početkom 2009. godine osnovala sekretarijat koji postepeno postaje funkcionalan.

Generalno, napredak u vezi sa nestalim licima ostaje spor deset godina nakon većine nestanaka: od prethodnog izveštaja o napretku Evropske komisije zatvoreno je manje od 40 slučajeva, čime je ukupan broj nestalih lica preko 1.800. Nedostatak informacija o neidentifikovanim grobnicama ometa dalji napredak. Ne postoji zakon o forenzici niti odeljenje za sudsku medicinu. Ne postoji zakon o nestalim licima. Potrebno je da se reši pitanje naknade porodicama nestalih lica.

U oblasti **pristupa pravosuđu**, Kancelarija koordinatora pravne pomoći je povećala svoje aktivnosti obaveštavanja otvaranjem internet stranice i baze podataka. Preko 1.400 osoba je iskoristilo besplatnu pravnu pomoć između oktobra i jula. Kancelarija je potpisala memorandum o razumevanju sa Advokatskom komorom u cilju kanalisanja besplatnog pravnog zastupanja i daljeg poboljšanja uključivanja građana.

Međutim, resursi Kancelarije koordinatora pravne pomoći su ograničeni i kadrovski nivoi su niski. Najveći broj žalbi Ombudsmanu od jula 2008. godine do juna 2009. godine odnosi se na pristup sudovima (građanske parnice). Pristup pravosuđu u oblastima nastanjenim manjinskim zajednicama, a naročito na severu Kosova, nije zagarantovan. Nedostatak funkcionalnog sudstva na severu ozbiljno ograničava pristup pravosuđu svim zajednicama. Nijedan kosovski Srbin ne radi u regionalnoj kancelariji za pravnu pomoć u južnoj Mitrovici.

Generalno, Kancelarija koordinatora pravne pomoći je popravila svoje aktivnosti informisanja i svoju saradnju sa Advokatskom komorom, ali je potreban dalji napredak kako bi se popravio pristup pravosuđu na Kosovu.

Što se tiče **zatvorskog sistema**, kosovska kazneno-popravna služba pod Ministarstvom unutrašnjih poslova je funkcionalna, a EULEX zadržava određene nadležnosti. Bezbednosne

mere su poboljšane u objektima visoke bezbednosti i poboljšana je tehnička oprema, uključujući vozila za zatvorsku pratnju.

Međutim, potrebna je izmena i dopuna Zakona o izvršenju krivičnih sankcija u skladu sa evropskim standardima. Još uvek ne postoje adekvatni objekti za zadržavanje krivičnih prestupnika sa mentalnim poremećajima i krivičnih prestupnika sa smanjenim mentalnim sposobnostima. U kazneno-popravnim zavodima u Lipljanu ne postoji zaseban prostor za maloletne zatvorenice. Reintegracija maloletnika nakon puštanja na slobodu je pitanje koje zabrinjava. Potrebno je da se poboljša rad na transferu zatvorenika sa Kosova koji su u drugim zemljama. Kosovo treba da preduzme korake za smeštaj očekivanog povećanja zatvorenika povratnika.

Većina zatvorenika iz zajednice kosovskih Srba se nalazi u pritvorskoj jedinici u Mitrovici, koja nije opremljena za duže pritvorsko zadržavanje. Podrška iz Prištine je ograničena. Većina pritvorenika čeka na suđenje. Ostali kosovski Srbi su u pritvoru u pritvorskim jedinicama u Gnjilanu i Prištini.

Još uvek nije dovoljno dobro shvaćena uloga službe za uslovno puštanje na slobodu. Zakon koji je usvojen definiše da tužioci mogu poslati maloletne prestupnike direktno na uslovnu slobodu (zaobilaženjem sudova). Mehanizam za korišćenje alternativnih kazni je oslabljen generalnim nedostatkom podrške i svesti unutar pravosudnog sistema. Kada bi mehanizam bio uspostavljen njime bi se smanjio broj nerešenih predmeta. Potrebno je da saradnja između službe za uslovne kazne i policije, kao i drugih aktera uključenih u ovom sektoru bude bolje strukturisana. Postoji potreba za konkretnijim inicijativama za promociju društveno-ekonomske reinregracije korisnika službe za uslovne kazne.

Generalno, postignut je izvestan napredak u vezi sa kazneno-popravnim službama, ali ostaju ozbiljni izazovi.

Što se tiče **slobode izražavanja** nije u potpunosti obezbeđena samostalnost i nepristrasnost javnog emitera, Radiotelevizije Kosova (RTK). Zakon o osnivanju RTK se još ne sprovedi adekvatno, tri godina nakon njegovog stupanja na snagu. Član Vlade učestvuje u radu skupštinskog odbora odgovornog za izbor odbora RTK, koji još uvek nije postavljen. To nije u skladu sa skupštinskim poslovnikom. Održan je niz javnih debata na kojima su učestvovali Saveta za štampu i Udruženja profesionalnih novinara Kosova o slučajevima političkog uplitanja u rad medija. Zakon o pristupu službenoj dokumentaciji nije u potpunosti sproveden.

Generalno, sloboda izražavanja nije u potpunosti zagarantovana. Relevantan institucionalni okvir nije funkcionalan. Slučajevi policijskog zastrašivanja pozivaju na strože mere kosovskih vlasti.

Sloboda udruživanja i okupljanja je zagarantovana Ustavom. Zakon o slobodi udruživanja nevladinih organizacija je usvojen u februaru mesecu. Zakon o javnim okupljanjima je usvojen u decembru 2008. godine. **Civilno društvo** i dalje uveliko zavisi od finansija iz inostranstva, što dovodi do agenda vođenih od strane donatora i zasnovanih na projektu sa ograničenom održivošću, kao i dugoročnim strateškim pozicioniranjem. Sposobnost NVO-a za praćenje je ograničena, njihovo učešće u zakonodavnim procesima je slabo.

Generalno, civilno društvo se razvilo, ali je potrebno da se popravi okruženje u kojem funkcioniše.

Što se tiče **verskih sloboda**, Zakon o praznicima priznaje pravoslavne, islamske i katolike praznike. Tekuća rekonstrukcija i primopredaja pravoslavnih lokaliteta pod pokroviteljstvom Komisije za sprovođenje rekonstrukcije je pozitivan događaj. Međutim, dijalog između verskih zajednica je ograničen. Bezbednosna zabrinutost znači da sveštenstvo često traži pratnju od bezbednosnih snaga za dolazak do grobalja ili verskih lokaliteta u manjinskim oblastima. Ovaj pravni okvir za verske aktivnosti je neadekvatan jer se od verskih zajednica zahteva da se registruju kao NVO kako bi stekle pravni identitet.

Generalno, postignut je izvestan napredak u vezi sa rekonstrukcijom verskih lokaliteta, ali ostaje još puno da se uradi da se dođe do pomirenja i integracije verskih zajednica. Obezbeđivanje punog poštovanja verskih sloboda je ključni prioritet Evropskog partnerstva.

Ekonomska i socijalna prava

U oblasti **prava žena**, Agencija za ravnopravnost polova nastavlja da prati i olakšava sprovođenje Okvirnog programa za ravnopravnost polova za period 2008-2013 u skladu sa Zakonom o ravnopravnosti polova. Agencija je povećala svoje kapacitete. Procenat žena koje drže radna mesta koja uključuju donošenje odluka je neznatno porastao na preko 20%. Ministarstva su uspostavila pokazatelje za merenje učinka politika i programa za ravnopravnost polova.

Međutim, službenici za ravnopravnost polova nisu postavljeni u svim ministarstvima, a odbori za ravnopravnost polova su formirani samo u dve od ukupno 30 opština. Jednaka zastupljenost na svim nivoima ostaje izazov na svim nivoima, naročito u manjinskim zajednicama. Nijedna žena ne drži visoku poziciju u nealbanskim zajednicama.

Osnivanje jedinica za nasilje u porodici i obuka policajaca za pomoć žrtvama je pozitivan korak u naporima policije da radi na nasilju u porodici. Međutim, održalo se nasilje u porodici na visokom nivou. Mnogi slučajevi nisu prijavljeni. Par prijavljenih slučajeva je rešavano sudskim putem. Većina žrtava trgovine ljudima su ženskog pola. Šest postojećih skloništa za žrtve su neadekvatna i ne pružaju zadovoljavajući nivo bezbednosti. Kašnjenja u izdavanju naloga za zaštitu ostaje pitanje koje zabrinjava.

Generalno, institucionalni okvir za zaštitu prava žena je ojačan, ali nasilje u porodici ostaje široko rasprostranjeno i predstavlja ozbiljnu zabrinutost. Zaštita žena od svih vidova nasilja mora biti značajno pojačana.

Dečija prava su uključena u Strategiju za ljudska prava za period 2009-2011. Strategija o dečijim pravima i srodni akcioni plan su usvojeni u junu od strane međuministarske komisije za dečija prava kojom predsedava premijer. Kancelarija za dobro upravljanje je postavila službenika za dečija prava. Akcioni plan za osobe sa invaliditetom za period 2009-2011 obuhvata prava dece sa invaliditetom u članovima koji se tiču obrazovanja, zaštite deteta i zdravlja. Za Ministarstvo pravde je maloletnički sistem prioritet.

Međutim, još uvek ne postoji pravna zaštita za decu sa invaliditetom. Samo 10% dece sa posebnim potrebama pohađa obaveznu nastavu. Stope napuštanja škole ostaju naročito visoke u srednjem obrazovanju (17% dečaka i 9% devojčica). Trgovina decom i dečiji rad ostaju pitanja koja zabrinjavaju. Napori da se reši ovaj fenomen moraju biti povećani, u saradnji sa relevantnim organizacijama i u koordinaciji sa naporima koji se ulažu u drugim oblastima, kao što su obrazovanje i socijalna zaštita. Pristup dece pravosuđu tek treba da se obezbedi.

Nedostatak koordinacije između lokalnih i centralnih struktura otežava sprovođenje zakona o maloletničkom pravosuđu.

Generalno, zaštita dece ostaje slaba. Potrebni su dalji napori na garantovanju dečijih prava.

U oblasti **socijalno ugroženih i osoba sa invaliditetom**, u aprilu je usvojen akcioni plan za osobe sa invaliditetom. To je rezultat konsultativnog i inkluzivnog procesa uz učešće organizacija civilnog društva. Vlada je u decembru usvojila odluku o ponovnom aktiviranju i reorganizaciji Saveta za osobe sa invaliditetima.

Međutim, nisu dostupni statistički podaci o osobama sa invaliditetom. Osobama sa fizičkim invaliditetima je još uvek otežan pristup obrazovnim ustanovama. Nedostatak zakona koji se bave mentalnim zdravljem škodi tretmanu pacijenata. Nedostatak adekvatnih zdravstvenih i usluga rehabilitacije tek treba da se reši. Nepismenost među osobama sa invaliditetom ostaje na visokom nivou.

Generalno, potrebno je jačanje integracije i zaštite socijalno ugroženih grupa, naročito napuštene dece, povratnika i osoba sa invaliditetom.

U oblasti **prava na rad i sindikata zaposlenih**, Ministarstvo rada i socijalne zaštite je započelo konstruktivnu saradnju sa međunarodnim partnerima na rešavanju brojnih izazova koji postoje u ovom sektoru. Ministarstvo učestvuje u Programu razvoja politike za održivo zapošljavanje i ima koristi od ekspertize koju dobija preko projekata tehničke pomoći Evropske unije.

Generalno, zakoni o radu se slabo sprovode i ostaju slabi, a radnički sindikati nisu dovoljno aktivni u socijalnom dijalogu.

U Strategiji i akcioni plan za ljudska prava za period 2009-2011 su uključene **antidiskriminacijske** odredbe. Jednak pristup stanovanju, obrazovanju, zaposlenju i socijalnoj zaštiti nije uvek poštovan. Svest o lezbijskim, gej, biseksualnim i transseksualnim pitanjima je na veoma niskom nivou, a slučajevi nasilja često ostaju neprijavljeni. Potrebno je više vladinih kampanja za podizanje svesti o borbi protiv diskriminacije. Potrebni su veći napori za delotvorno sprovođenje i nadgledanje Antidiskriminacijskog zakona.

Generalno, diskriminacija ostaje pitanje koje zabrinjava. Stvaranje društva koje je oslobođeno bilo kakve diskriminacije i promocija grupa sa smetnjama je ključni prioritet Evropskog partnerstva.

Što se tiče **svojinskih prava**, Zakon o eksproprijaciji nepokretne imovine je proglašen u aprilu mesecu. Zakon reguliše propise i uslove za eksproprijaciju na centralnom i lokalnom nivou. Nacrt zakona o prodaji stanova gde postoji stanarsko pravo je izmenjen i dopunjen kako bi se regulisala privatizacija društvenih stanova.

Kosovska agencija za imovinu je u julu potpisala memorandum o razumevanju sa Kosovskom katastarskom agencijom za pristup bazama podataka Katastarske agencije. Kosovska agencija za privatizaciju je u avgustu potpisala memorandum o razumevanju sa UNHCR-om omogućujući nastavak aktivnosti u Srbiji. Evidentirano je više od 40.000 zahteva; više od polovine zahteva je rešila Kosovska komisija za stambena i imovinska pitanja. Do septembra 2009. godine je sprovedeno 6.700 odluka. Od ukupnog broja sprovedenih odluka 770 je dovelo do povraćaja poseda.

Postavljeno je troje međunarodnih članova nadzornog odbora Kosovske agencije za imovinu. Dvoje lokalnih članova još uvek nije postavljeno. Dvoje međunarodnih sudija je postavljeno u komisiji Vrhovnog suda za žalbe protiv spornih odluka koje je donela Agencija. Lokalne sudije još uvek nisu postavljene i to parališe rad komisije. Agencija je završila šemu nadoknade za društvene stanove koju trenu da usvoji Nadzorni odbor.

Trenutno je preko 900 imovina pod nalogom za iseljenje. Potrebno je da se značajno pojača sprovođenje naloga za iseljenje. Sprovođenje šeme za kiriju, naročito u smislu kiriju koju naplaćuje Agencija, ostaje pitanje koje zabrinjava. Postoji potreba za efikasnijom saradnjom sa policijom kako bi se obezbedila primena relevantnih pravnih odredaba.

Digitalni registri za prava na nepokretnu imovinu pojedinih opština nisu povezani sa Kosovskim zemljišnim registrom. Pojedini registri se još uvek nalaze u Srbiji. Pravni status bespravničkih naselja još uvek nije rešen; neefikasna komunikacija između opština i centralnih vlasti dodatno otežava ovaj problem.

Generalno, institucionalni i pravni okvir je ojačan ali je u praksi postignut ograničen napredak u oblasti vlasničkih prava, koja su ključni prioritet Evropskog partnerstva.

Manjinska prava, kulturna prava i zaštita manjina

Kosovske vlasti su nastavile sa naporima na poboljšanju zaštite, integracije i zastupanja **manjinskih zajednica**. Popis koji je planu bi trebalo da bude organizovan i obavljen na način kojim će biti omogućeno najšire moguće učešće, da bi se obezbedilo da precizno odražava situaciju u svim zajednicama na Kosovu. Konsultativno veće za zajednice je počelo sa radom i redovno održava sastanke. Srpsku zajednicu predstavlja pet članova, tursku i bošnjačku zajednicu po tri člana, romsku, aškalijsku, egipćansku i goransku zajednicu predstavljaju po dva člana, dok crnogorsku zajednicu predstavlja jedan član.

Ministarstvo kulture je osnovalo forum za razmenu tehničkih informacija o **kulturnoj baštini** Kosova, čime je poboljšana koordinacija aktivnosti u ovoj oblasti. Rekonstrukcija pravoslavnih lokaliteta preko Komisije za sprovođenje rekonstrukcije je napredovala; tenderi za izvođenje radova na saniranju su ponovo otvoreni u maju mesecu. Novi carinski kodeks koji je usvojen u novembru 2008. godine garantuje izuzimanje Srpske Pravoslavne Crkve od carinskih dažbina i akciza u obavljanju svojih ekonomskih aktivnosti.

Bezbednost lokaliteta verske i kulturne baštine pruža Policija Kosova uz podršku KFOR-a. Policijski operativni nalog iz februara meseca u vezi sa zaštitom srpskih verskih i kulturnih lokaliteta se još uvek sprovodi.

Ipak, još uvek ne postoji integrisana strategija za konzervaciju verske i kulturne baštine. Neregulisan ekonomski razvoj predstavlja potencijalan rizik za budućnost verske i kulturne baštine. Zakon o specijalnim zaštitnim zonama se ne sprovodi u potpunosti. Tek treba da se usvoji spisak zaštićene kulturne baštine. Potrebna su bliža pojašnjenja o ulozi institucija, uključujući Saveta za kulturno nasleđe. Još uvek nisu rešeni sporovi između pojedinih opština i Srpske Pravoslavne Crkve u vezi sa zemljištem.

Većina lokaliteta verske i kulturne baštine na Kosovu nije regulisana u prostornim planovima. Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja je odobrilo prostorne planove samo sedam opština. Nije obezbeđena zaštita lokaliteta od bespravne gradnje u njihovoj blizini. Zakon o prostornom planiranju se ne sprovodi u celosti.

Generalno, postignut je napredak u zaštiti kulturne baštine ali su potrebni dalji napori. Obezbeđivanje zaštite kulturne i veske baštine, uključujući mere sprečavanja i rešavanja napada na lokalitet, ključni je prioritet Evropskog partnerstva.

Ustav i važeći zakoni obezbeđuju visoku zaštitu za kulturna prava manjina u polju obrazovanja, medija i upotrebe jezika.

Zakonom se garantuje pravo na javno **obrazovanje** na svim nivoima za manjinske zajednice na jeziku po njihovom izboru. Nastavni plan i program na Kosovu je u upotrebi za tri jezika: albanski, bošnjački i turski. Udžbenici za osnovno obrazovanje su dostupni na pomenuta tri jezika. Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije je formiralo Nezavisnu komisiju za pregled plana i programa na srpskom jeziku.

Ministarstvo javnih usluga nadgleda upotrebu **jezika** na centralnom nivou. Većina dokumenata koje izdaju opštine nije prevedeno na službenim jezicima u saglasnosti sa Zakonom o upotrebi jezika.

Zakon takođe daje garancije javnim **medijima** da emituju programe na manjinskim jezicima, što je dovelo do toga da Nezavisna komisija za medije ponovo pokrene proces licenciranja medija. Kancelarija premijera u decembru je usvojila odluku za osnivanje Fonda za manjinske medije, koji primaju deo od tarife koju naplaćuje RTK.

Međutim, sprovođenje i nadgledanje ostaje nedovoljno za sve zakone koji se tiču zaštite kulturnih prava manjina. Đaci iz manjinskih zajednica koji koriste srpski jezik često pohađaju nastavu koju organizuje paralelni obrazovni sistem. To ne olakšava pomirenje i multietničnost. Đaci iz kosovske albanske zajednice nastavu pohađaju prema kosovskom zakonu. Nedostatak kosovskog plana i programa na srpskom jeziku predstavlja prepreku za rešavanje spora u vezi sa pristupom obrazovanju dece iz goranske manjine u opštini Dragaš.

Udžbenici na bošnjačkom i turskom jeziku za srednje obrazovanje još uvek nisu dostupni. Kosovski obrazovni sistem ne nudi izrađene programe za romsku, aškalijsku, egipćansku, goransku, hrvatsku i crnogorsku manjinu. Neobezbeđivanje prevoza za školsku decu od strane opštinskih vlasti ostaje prepreka integraciji. Srpske vlasti ne priznaju diplome izdate na Kosovu. To obeshrabruje srpske studente da pohađaju i onako ograničene programe na srpskom/bošnjačkom jeziku na Prištinskom univerzitetu.

Većina opština još uvek nije izdala uredbu o upotrebi jezika. Jezički kursevi za civilne službenike nisu dovoljni da povećaju dvojezičnost u administraciji. Centralna jezička komisija je slabo organizovana, nedostaju joj resursi da obavlja svoj mandat i nedostaje joj primetnost u manjinskim zajednicama.

RTK ne ispunjava svoje obaveze da emituje 15% svog programa na nealbanskim jezicima. Teritorijalna pokrivenost RTK u manjinskim oblastima je manja od one koja se zahteva zakonom (90%). Pošto Kosovo nije član Međunarodne telekomunikacione unije još uvek ne postoji plan za međunarodnu frekvenciju da se omogući TV stanicama koje emituju program na srpskom jeziku da emituje širom Kosova.

Generalno, potrebno je da se ojača promocija kulturnih prava manjinskih zajednica na Kosovu.

Još uvek nije obezbeđeno snabdevanje strujom u većinski srpskim oblastima. Većina sela, naseljenih kosovskim Srbima, je potpisalo kolektivne ugovore sa Kosovskom

elektroenergetskom korporacijom. Ugovorom se definiše redovno plaćanje električne energije u skladu sa potrošnjom. Akumulirani dugovi prema Kosovskoj elektroenergetskoj korporaciji su zamrznuti.

Situacija u manjinskim zajednicama nastavlja da predstavlja zabrinutost. Postignut je mali napredak u pomirenju između zajednica. Institucionalno uređenje na centralnom nivou treba da se dalje poboljša. Ostaje da se Ministarstvo za zajednice i povratak i Kancelarija za pitanja zajednica dogovore o oblastima svojih odgovornosti. Mnogi ljudi iz manjinskih zajednica nastavljaju da koriste usluge paralelnih struktura u obrazovanju, socijalnoj zaštiti i zdravstvu. Nedostatak registracije civilnog statusa je još jedna prepreka u pristupu uslugama.

Bilo je puno incidenata međuetničkog nasilja, naročito na severu Kosova. Takođe je izvršen vandalizam na mnogim pravoslavnim grobljima širom Kosova. Policajci iz kosovske srpske zajednice ne prijavljuju na sistematski način slučajeve i incidente međuetničkog nasilja. Viđenje slobode kretanja kod nekih manjinskih zajednica ostaje negativno.

Generalno, postignut je ograničen napredak u integraciji manjinskih zajednica.

Oko 850 raseljenih lica se **vratilo** dobrovoljno u manjinske oblasti na Kosovu, manje nego tokom prethodnog perioda izveštavanja. Više od 200.000 osoba sa Kosova ostaje raseljeno u Srbiji i 16.000 u Crnoj Gori. Ukupno ima 20.000 raseljenih lica unutar Kosova.

Ministarstvo za zajednice i povratak je instaliralo bazu podataka za evidentiranje raseljenih lica na Kosovu i van njega. Nekoliko opština je usvojilo strategije za povratak.

Ipak, tempo dobrovoljnih povrataka je još uvek jako spor. Nedostatak prilika za zaposlenje, nedostatak poverenja u primenu svojinskih prava i kontinuirano mišljenje o bezbednosnim pretnjama navode se kao najveći razlozi. Planovi za povratak porodica kosovskih Albanaca na sever Mitrovice doveli su do sukoba između kosovskih Srba i policijskih snaga, KFOR-a i EULEX-a.

Opštinske strategije za povratak se ne sprovedu u potpunosti tamo gde su usvojene. Smernice i podrška sa centralnog nivoa ostaju nedovoljni, a takođe postoji i nedostatak finansijskih sredstava. Ne postoji zajedničko delovanje između okvira uspostavljenih za dobrovoljni povratak i prisilni povratak. Osobe koje su vraćene u zemlju u procesu repatrijacije nemaju pristup privremenom smeštaju. Osobe kojima je potrebna medicinska pomoć ne dobijaju uvek lekarsku negu. Ne postoji mehanizam za praćenje reintegracije.

Poteškoće u vezi sa civilnim upisom su zabrinutost povratnika na Kosovo. Ne postoji zakon o civilnom statusu. Kosovo nije strana u Konvenciji iz 1954. godine o smanjenju apartida (osobe bez državljanstva). Na Kosovu ne postoji pravna definicija apartida.

Generalno, proces dobrovoljnog povratka je još uvek ograničen i ostaje izazov za kosovske vlasti. Vlada ne sprovodi Strategiju reintegracije osoba vraćenih u zemlju na zadovoljavajući način. Stvaranje klime za pomirenje, međuetničku toleranciju i održivu multietničnost ključni je prioritet Evropskog partnerstva.

Vlada je u decembru usvojila Strategiju za integraciju **romske, aškalijske i egipćanske** (RAE) zajednice za period 2009-2015. Premijer je u maju postavio dva koordinatora da rade na rešavanju pitanja naselja zagađenih olovom. Takođe je formiran Upravni odbor. Opština Mitrovica je dodelila zemljište za gradnju kuća oštećenim porodicama.

Ipak, RAE zajednica je još uvek ugrožena. Registracija civilnog statusa i posedovanje ličnih dokumenata ostaje nerešeno pitanje. Još uvek je ograničen pristup RAE zajednice najbitnijim javnim uslugama (obrazovanje, socijalna zaštita, zdravstvena nega). Upis RAE dece u školu je još uvek veliki problem, zajedno sa visokom stopom napuštanja škole. Stopa nepismenosti je visoka. Nema dovoljno obučanih učitelja Roma.

Životni uslovi u pojedinim naseljima gde žive Romi, Aškalijske i Egipćani ozbiljna su zabrinutost, naročito u kampovima zagađenim olovom u Česminom Lugu i Osterodu. Zajedno sa kampom u Leposaviću oni predstavljaju ozbiljan zdravstveni rizik. Ovo je fundamentalno kršenje osnovnih ljudskih prava. Potrebno je preduzimanje hitnih koraka na rešavanju ovih situacija i praćenje zabrinutosti koje su istakle mnoge evropske i međunarodne institucije, kao što su Evropski parlament, Savet Evrope i Svetska zdravstvena organizacija.

Generalno, kosovske vlasti moraju preduzeti hitne korake na rešavanju situacije u kojoj se nalaze romska, aškalijska i egipćanska zajednica.

2.3. Regionalna pitanja i međunarodne obaveze

Puna saradnja sa **Međunarodnim krivičnim tribunalom za bivšu Jugoslaviju (ICTY)** je ključni prioritet Evropskog partnerstva.

Saradnja između Kosova i ICTY-a je nastavljena tokom perioda izveštavanja. U toku su razgovori između ICTY-a, UNMIK-a i EULEX-a o budućoj saradnji, kako bi se uzela u obzir rekonfiguracija UNMIK-a.

Generalno, spoljno zastupanje Kosova ostaje izazov. Kosovske vlasti moraju preuzeti dosledniji i konstruktivniji pristup. UNMIK je u ime Kosova potpisao brojne **međunarodne sporazume** i **regionalne inicijative** (Sporazum o energetske zajednici, Sporazum o jedinstvenoj evropskoj avio-oblasti, Posmatranje saobraćaja u jugoistočnoj Evropi, Sporazum o slobodnoj trgovini u centralnoj Evropi – CEFTA, Savet za regionalnu saradnju). Prema Ustavu, regionalno i međunarodno zastupanje Kosova obezbeđuju kosovske vlasti. Kosovske vlasti, međutim, nisu prihvaćene kao naslednici UNMIK-a od strane pojedinih zemalja strana u pomenutim sporazumima.

UNMIK je posredovao, kada je bilo neophodno i moguće, u aranžmanima da se omogući Kosovu učešće u regionalnim forumima. To je dovelo do *ad hoc* aranžmana u mnogim prilikama. Vlada bi trebalo da razvije sveobuhvatnu strategiju za spoljno zastupanje i za pristupanje međunarodnim telima i organizacijama.

Kosovski delegati nisu mogli da učestvuju u svim događajima koje su organizovale zemlje koje ne priznaju Kosovo, zbog poteškoća u vezi sa upotrebom kosovskih pasoša. Takve pojave su počele da postaju sve češće i predstavljaju prepreku delotvornoj regionalnoj saradnji. Evropska unija je naglasila da regionalna saradnja mora da bude inkluzivna da bi bila uspešna, i izrazila je žaljenje zbog neslaganja u vezi sa načinom učešća Kosova u regionalnim forumima, što je dovelo do odsustva Kosova sa ključnih regionalnih događaja. Stoga je bitno da se obezbedi učešće Kosova na multilateralnim forumima, i da sve zainteresovane strane pokažu konstruktivno i fleksibilno ponašanje u tom pogledu.

Predstavnici Kosova nisu mogli da učestvuju na godišnjem sastanku Saveta za regionalnu saradnju, kao i na samitu za Proces saradnje u jugoistočnoj Evropi (SEECP), koji je održan juna 2009. godine u Kišinjevu, jer im moldavske vlasti nisu izdale vize.

Kosovo je u decembru 2008. godine imenovalo predstavnika u Upravnom odboru Regionalne škole za javnu administraciju (RŠJA). Međutim, kontinuirano učešće Kosova je pod znakom pitanja jer Kosovo još uvek nije potpisalo Sporazum o RŠJA. Kosovo nije sistematski učestvovalo u Zajedničkom odboru CEFTA i sastancima pododbora. Nije postignut dogovor o tome kako bi Kosovo trebalo da bude zastupljeno na ovim sastancima.

Kosovo je usvojilo nove carinske pečate. Specijalni predstavnik Generalnog sekretara UN ih je predstavio Evropskoj komisiji i CEFTA. Srbija ne priznaje valjanost ovih pečata i dovodi u pitanje njihovu saglasnost sa Rezolucijom SB UN 1244/99, uprkos garancijama koje je dobila od SPGS-a kojima se potvrđuje saglasnost.

Bilo je incidenata kada je visokim srpskim zvaničnicima bio zabranjivan ulazak na Kosovo. Kosovske vlasti insistiraju da o posetama moraju biti obavestene kroz odgovarajuće diplomatske kanale. Konstruktivna saradnja na pitanjima u vezi sa Srbijom ključni je prioritet Evropskog partnerstva.

Kosovo je u februaru i martu 2009. godine usvojilo zakonodavstvo koje nije u saglasnosti sa njegovim obavezama prema Sporazumu o zajedničkoj evropskoj vazdušnoj oblasti (ECAA). Ostaće upitno sprovođenje prve prelazne faze Sporazuma o ECAA sve dok se to zakonodavstvo ne povuče.

Kosovo učestvuje u Posmatranju saobraćaja u jugoistočnoj Evropi (SEETO). Kosovo je u decembru učestvovalo na četvrtom godišnjem sastanku ministara o razvoju ključne regionalne saobraćajne mreže u jugoistočnoj Evropi održanom u Crnoj Gori, gde su započeti pregovori o uspostavljanju saobraćajne zajednice na zapadnom Balkanu.

Kosovo nastavlja da učestvuje kao posmatrač u radu Investicionog ugovora za jugoistočnu Evropu, koji je osmišljen da poboljša investicionu klimu i da podstakne razvoj privatnog sektora u regionu.

Postignu je izvestan napredak u demarkaciji granice sa *Bivšom Jugoslovenskom Republikom Makedonijom*; ovaj proces treba da se potpuno završi. Još uvek nisu započeti razgovori o demarkaciji sa ostalim susedima.

Generalno, angažovanje Kosova u regionalnoj saradnji i regionalnim inicijativama treba da bude konstruktivnije i pragmatičnije. Važno je da Kosovo učestvuje u regionalnim forumima radi održavanja tempa sa napretkom u ključnim oblastima u regionu.

3. EKONOMSKI KRITERIJUMI

U ispitivanju ekonomskog razvoja na Kosovu, Komisijin pristup se vodio zaključcima Evropskog saveta od juna 1993. godine donetim u Kopenhagenu, koji naglašavaju da članstvo u Uniji zahteva funkcionalnu tržišnu ekonomiju i njenu sposobnost da se bori protiv pritisaka konkurencije i tržišnih snaga unutar Unije.

3.1. Postojanje funkcionalne tržišne ekonomije

Osnove ekonomske politike

Vlada Kosova je usvojila svoj četvrti Okvir srednjoročnih rashoda (OSR), koji pokriva period od 2010 – 2012. godine. Ipak, ovaj dokument se ne koristi kao alatka za planiranje

srednjoročne politike. Teško je da se održi način koji je dokumentovan u OSR-u za fiskalne i spoljne bilanse Kosova i nije obuhvaćena Bela knjiga o socijalnoj politici, uprkos obećanjima koja su dale vlasti na međunarodnoj donatorskoj konferenciji 2008. godine. Generalno, nastavljeno je podnošenje novih delova Vladi koji nemaju veze sa OSR-om niti bilo kojim drugim okvirom srednjoročne politike. Slaba vladavina prava nastavlja da predstavlja veliku prepreku za društveno-ekonomski razvoj.

U Prištini je u martu 2009. godine je održan prvi sastanak u okviru mehanizma za fiskalni nadzor sa Evropskom komisijom. Kosovo je 29. juna 2009. godine postalo član Međunarodnog monetarnog fonda i Svetske banke. *Sveukupno*, održan je politički konsenzus o osnovama tržišno utemeljenih ekonomskih politika. Ipak, još uvek nedostaju pravni okvir i prakse za moderno upravljanje javnim finansijama. Javna administracija nema dovoljno kapaciteta.

Makroekonomska stabilnost

Realni rast BDP-a u 2008. godini je iznosio 5,4%, u odnosu na 5,0% koliko je iznosio u 2007. godini. Za razliku od 2007. godine, kada je dinamičnost privatnog sektora bila glavni izvor ekonomskog rasta, ekonomske aktivnosti u 2008. godini i početkom 2009. godine su uveliko vođene povećanjem javnih kapitalnih rashoda. Godišnji rast u javnoj potrošnji je stao na 11,3%, javna potrošnja je porasla za 3%, dok su javna ulaganja povećana za 194%, ulaganja privatnog sektora su opala za 10,2%. Pad investicija javnog sektora je delimično nastao zbog smanjenja direktnih stranih ulaganja i stagnacije u procesu privatizacije. Izvoz je počeo da opada krajem 2008. godine, kao posledica globalne ekonomske krize. Ipak, ograničena integracija Kosova u globalnu ekonomiju i stabilan finansijski sektor koji koristi konzervativne strategije su dosad odložile veći uticaj krize. Pored toga, postojeće slabosti u statističkom sistemu ne dozvoljavaju sveobuhvatnu procenu ekonomske situacije na Kosovu.⁶ Prema proračunima MMF-a, BDP po glavi stanovnika⁷ u 2008. godini je dostigao 1.726 evra, što je oko 6,9% proseka u EU-27 zemalja, u poređenju sa 6,5% iz 2007. godine. *Generalno*, širenje krize je dosad imalo ograničen uticaj na kosovsku ekonomiju. Ipak, nedostatak podataka ne dopušta veću procenu za prethodnu ili tekuću godinu.

Izvoz robe u 2008. godini se povećao za 20,2%, i dostigao je 5,3% kao deo BDP-a. Kao prethodnih godina, izvodom je dominirao izvoz metala i metalnih proizvoda, što je iznosilo više od 60% ukupnog izvoza u 2008. godini i povećanje od 67% u odnosu na 2007. godinu. Druga najvažnija kategorija, mineralni proizvodi, pokazala je pad od oko 32% u 2008. godini u odnosu na 2007. godinu, jer je međunarodna potražnja opala zbog ekonomske krize. U prvoj polovini 2009. godine izvoz je značajno opao za 39,9%, sa smanjenjem kategorije izvoza metala za skoro 60%. Uvoz robe je povećan za 22,1% u 2008. godini, i dostigao je 50,2% BDP-a, sa 44,2% BDP-a u 2007. godini. Mineralni proizvodi (uglavnom nafta), gotova hrana, osnovni metal, i mašinerija ostali su najveće uvozne kategorije. Ukupan uvoz je opao za 1,6%, ali je više od jedne trećine artikala zabeležilo pozitivne stope rasta.

Tradicionalno niska, proporcija pokrivanja izvezeno uvezenom robom, opala je na 6% u novembru 2008. godine (sa 17% u julu 2007. godine), jer je izvoz ugovoren pre početka međunarodne krize. Otada je izvoz nastavio da dalje opada. Shodno tome, trgovinski deficit

⁶ Zavod za statistiku Kosova (ZSK) je objavio nominalne brojeke za BDP za period 2004-2007, istovremeno naglašavajući da su broj i kvalitet postojećih statističkih ispitivanja nedovoljni za uspešnu realizaciju nacionalnih računa prema standardima ESA 95.

⁷ Merenje upotrebom pariteta kupovne moći (PPP) nije dostupno za Kosovo.

se proširio na 46% BDP-a u prvoj polovini 2009. godine, sa 43% u 2008. godini i 39% u 2007. godini.

Trenutni deficit računa – uključujući službene dotacije – povećan je sa 10,2% BDP-a u 2007. godini na 16,3% u 2008. godini. Novčane pošiljke iz inostranstva i strana pomoć iznosili su 12,1% BDP-a (12,5% u 2007. godini), odnosno 7,7 BDP-a. Direktna strana ulaganja (DSU) su iznosila 13,1% u 2008. godini, u poređenju sa 16,7% u 2007. godini. Skoro polovina direktnih stranih ulaganja u 2007. godini je bila povezana sa procesom privatizacije i davanjem licence drugom operateru mobilne telefonije, dok je proces privatizacije u 2008. godini stagnirao. Kao i u prethodnoj godini, neto bilans na kapitalnom i finansijskom računu bio je niži od deficita tekućeg računa, ostavljajući veliki deo finansiranja neobjašnjenim. *Generalno*, u prvoj polovini 2009. godine nije došlo do usklađivanja velikog trgovinskog deficita jer su veliki javni radovi doveli do značajnog uvoza mašinerije i opreme za transport, dok je izvoz uveliko opao.

Slaba dostupnost i pouzdanost podataka o tržištu rada nastavlja da ometa analize razvoja tržišta rada. Registrovana stopa nezaposlenosti u prvoj polovini 2009. godine ostaje veoma visoka, procenjuje se da je oko 40% - nema promena u odnosu na 2008. godinu. Više od 90% nezaposlenih osoba spada u kategoriju nezaposleni duži vremenski period. Ispitivanje radne snage takođe potvrđuje da je stopa nezaposlenosti veoma visoka i da iznosi oko 40%. Postoji nejasnoća oko tačnosti ovih podataka. Podaci se zasnivaju na činjenici da se malo zna o tome koliki broj onih koji su prijavljeni kao nezaposleni jeste ekonomski neaktivno i aktivno traži posao. Oko 30.000 mladih osoba se evidentira na tržištu rada svake godine, a veliki broj njih nastavlja da napušta Kosovo tražeći posao u inostranstvu. Radna snaga jeste u stvari najveći kosovski (neevidentirani) izvozni artikal i radna snaga koja radi u inostranstvu nastavlja da stvara pouzdan tok prihoda u formi pošiljki kojima se finansira najveći deo potrošnje na Kosovu. Ipak, ne postoje zvanični podaci o migraciji radne snage. *Generalno*, nivo ekonomskih aktivnosti ne omogućava obuhvatanje mlade i rastuće radne snage. Emigriranje i rad u inostranstvu za mnoge predstavlja jedinu održivu opciju za izdržavanje svojih porodica na Kosovu.

Prosečna inflacija potrošačkih cena je porasla na 9,4% u 2008. godini sa 4,3% u 2007. godini. Mesečna stopa inflacije na godišnjem nivou je postala negativna u 2009. godini, dostižući -3,0% u avgustu. Veće cene hrane i energenata su veoma uticale na Kosovo između sredine 2007. godine i sredine 2008. godine, delimično zbog velikog udela prehrambenih artikala u CPI-u, ali takođe i zbog niskog nivoa konkurentnosti u ekonomiji. Glavni uzročnici za skorašnju negativnu stopu inflacije su usklađivanje cena hrane i niži troškovi prevoza. Sa druge strane, nastavljen je rast cena artikala za domaćinstvo, uključujući energiju i pojedine usluge koje uglavnom pružaju javna preduzeća. Cene domaćih usluga su nastavile da rastu, delimično zbog slabog pritiska konkurencije u privredi.

Centralna banka Kosova (CBK) povećala je svoj delokrug nadgledanja finansijskog sektora i odigrala je pozitivnu ulogu u upravljanju rizicima u vezi sa međunarodnom finansijskom krizom. Banka je takođe uvela veoma često praćenje komercijalnih banaka. Iako je CBK glavna institucija za regulisanje i nadgledanje finansijskog tržišta na Kosovu, iz razloga što Kosovo koristi evro kao nacionalnu valutu kao nezvaničnu valutu, CBK ima ograničene političke instrumente na raspolaganju, kao što su zahtevi za rezerve i likvidnost. U nedostatku autonomne monetarne politike i imajući u vidu ekonomiju koja u celosti koristi evro teško je da se predvide stvarne kamatne stope i realna (efektivan) pomeranja kursa. Neizvesnost u vezi sa svojinskim pravima i slaba vladavina prava nastavlja da budu glavni faktori što

komercijalne banke zahtevaju premije za visok rizik. *Sveukupno*, stabilnost finansijskog sektora je imala koristi od poboljšanog nadgledanja.

Nakon što je budžetsko izvršenje u 2007. godini dovelo do značajnog povećanja gotovinskih rezervi Vlade, fiskalna 2008. godina je završila sa šire izbalansiranim budžetom i gotovinskim rezervama Vlade u iznosu od 470 miliona evra na zatvaranju. Ukupni prihodi su smanjeni sa 25,9% BDP-a u 2007. godinu na 25,3% BDP-a u 2008. godini. Prihodi koje je naplatila carinska služba iznosili su 64,1% ukupnih Vladinih prihoda, dok su u 2007. godini iznosili 58,9%. Ukupni rashodi su povećani za 44% u 2008. godini, dostižući 25,3% BDP-a, nakon 18,9% BDP-a u 2007. godini. Plate i dnevnice su porasle za 9,3%, subvencije i transferi za 32,6% a kapitalni izdaci su skoro utrostručeni (194,4%) u poređenju sa 2007. godinom. Stoga su javna ulaganja dostigla 7,7% BDP-a, u odnosu na 2,8% iz 2007. godine. Rashodi su pokazali veoma promenljivo okruženje. Kriza nije uticala na javne prihode u prvoj polovini 2009. godine i oni su porasli za 2,9% u poređenju sa istim periodom 2008. godine. Sveukupno, budžet za 2008. godinu je obeležila povećana potrošnja na kapitalna ulaganja, kao i na subvencije i transfere. Naplata prihoda u prvoj polovini 2009. godine je dobro napredovala imajući u vidu izazovno ekonomsko okruženje.

Što se tiče fiskalnog planiranja, Ministarstvo ekonomije i finansija (MEF) nastavlja da dobija nekompletne informacije od resornih ministarstava o važnim strateškim dešavanjima sa fiskalnim implikacijama. Važan primer je ograničeno uključivanje Ministarstva u transformaciju energetskog sektora u državnom vlasništvu, uprkos njegovim visokim i rastućim potrebama za transfere i subvencije iz budžeta. Na budžet za 2009. godinu su uticali zakazani izbori⁸ i doveli su do velikih povećanja javnih zarada, što je, kao posledica, dovelo so kontinuiranog kršenja fiskalnog propisa kao što je opisano u prethodnom OSR-u.⁹ Vlada je takođe nastavila da započinje zakone bez da ih prethodno poveže sa OSR-om ili bilo kojim drugim dokumentom za srednjoročno planiranje politike koji bi mogao da obezbedi neku doslednost politika tokom vremena. Ni budžet a ni OSR nisu razvijeni u efikasan dokument politike. Umesto toga, oni su nastavili da odgovaraju na *ad hoc* pritisak za potrošnjom.

Generalno, imajući u vidu nedostatak autonomne monetarne politike, teret makroekonomskog usklađenja je pripao fiskalnoj politici; međutim, slab kvalitet budžetskog planiranja i izvršenja pokazuje da ona tek treba da u potpunosti preuzme svoju odgovornost za makroekonomsku stabilnost.

Uzajamni uticaj tržišnih snaga

Savet za konkurentnost je počeo da sprovodi antimonopolsku politiku. Kosovska agencija za privatizaciju (KAP) je juna 2008. godine preuzela odgovornosti Kosovske povereničke agencije. KAP je preuzeo proces privatizacije društvenih preduzeća u drugoj polovini 2008. godine, iako u skromnom ritmu i jednako skromnom obimu, samim tim bez sveukupnog uticaja na ekonomske aktivnosti. Proces privatizacije je počeo da se blago ubrzava od aprila 2009. godine. Nastavlja se sa kašnjenjima u sprovođenju Vladine privatizacione agende u vezi sa javnim preduzećima. *Generalno*, kašnjenja u procesu privatizacije su doprinela ukočenoj poslovnoj strukturi.

Ulazak na tržište i izlazak sa tržišta

⁸ U vreme kada je pripreman budžet za 2009. godinu, radna pretpostavka zasnovana na Ahtisarijevom paketu bila je da se opšti izbori održe u 2009. godini.

⁹ Propis je ograničio rast primarne tekuće potrošnje na 0,5% u pravom smislu.

67.950 kompanija je bilo aktivno pred kraj 2008. godine, a 83% njih je poslovalo u uslužnom sektoru. Načinjena su poboljšanja u objektima koji pružaju sve usluge u vezi sa registracijom poslovnih subjekata, ali su još uvek visoki fiksni troškovi za vršenje delatnosti, kao što su radna i građevinska dozvola. Generalno, slaba administracije i vladavina prava, nepouzdanost snabdevanje električnom energijom, ograničen pristup finansijama, korupcija i slabo definisana svojinska prava, čije je rešavanje pomenuto kao ključni prioritet Evropskog partnerstva, predstavljaju prepreku prilikom ulaska na tržište i izlaska iz njega.

Pravni sistem

Potreba da se ojača pravni okvir je ključni prioritet u Evropskom partnerstvu iz 2008. godine. Pravni sistem Kosova je složeni splet različitih zakonodavnih akata koje je proizvela jugoslovenska administracija pre 1999. godine, i sukcesivno su ih preuzeli UNMIK i kosovska Vlada, što je dovelo do neizvesnosti. Kao opšte pravilo, zakonodavstvo nakon 1999. godine podržava slobodnu tržišnu ekonomiju. Pravni sistem je nastavio da pokazuje slabu pristupačnost i efikasnost, a relevantni sudovi ne pokrivaju pojedine oblasti. Kao posledica, široko je rasprostranjen neformalni metod primene ugovora. Veliki neformalni sektor je podstaknut slabim poreskim i politikama rashoda, kao i u primeni zakona, uključujući borbu protiv korupcije i organizovanog kriminala. Neformalan sektor ostaje važan izazov, jer on smanjuje poresku osnovicu i efikasnost ekonomskih politika. Generalno, slaba vladavina prava i neizvesnost u vezi sa svojinskim pravima ostaju glavne smetnje za održiv ekonomski razvoj. Otežana i skupa pravna primena ugovora sprečila je pristup finansijama i nastavila je da ozbiljno sputava poslovno okruženje.

Razvoj finansijskog sektora

Finansijski sektor na Kosovu nastavlja da se širi, iako je tempo blago opao u poređenju sa prethodnom godinom. Osam komercijalnih banaka, deset osiguravajućih kompanija i dva penziona fonda deluju na Kosovu. U odgovoru na svetsku finansijsku krizu, Centralna banka Kosova (CBK) je osnovala Odbor za odgovor na krizu i potpisala je memorandum o razumevanju sa Ministarstvom ekonomije i finansija za očuvanje finansijske stabilnosti. Novoustanovljene procedure tek trebaju biti ispitane. Zahtevi da banke podnose izveštaje su pooštreni i od banaka je traženo da postepeno smanje neto izlaganje svojim matičnim bankama do nivoa koji je u svom propisu propisao CBK (20% kapitala prvog reda). Došlo je do povećane razmene informacija sa centralnim bankama drugih zemalja i drugim nadzornim upravama, kao i sa odborima ključnih aktera u bankarskom sektoru. Kvalitet portfolija kredita bankarskog sektora na Kosovu ostaje solidan, sa ukupnim udelom u neiskorišćenih kredita u 2008. godini koji je dostigao samo 3,3% od 4,4 iz 2007. godine. Generalno, promišljeni pokazatelji profitabilnosti i likvidnosti su ostali povoljni u 2008. godini i dosad nisu bile potrebne intervencije u vezi sa krizom. Ipak, takođe postoje pokazatelji o slabom pristupu finansijama i osećaj visokog rizika za poslovanje.

Bankarski sektor nastavlja da dominira u finansijskom sektoru i ostaje visoko koncentrisan, sa tri najveće banke, u stranom vlasništvu, koje drže skoro 90% ukupne aktive. Profiti su porasli za 8,7% u 2008. godini, oštar pad nakon rasta od 68% u 2007. godini. Stepenn finansijskog posredovanja se još više povećao, iako je to opet nizak nivo. Udeo aktive bankarskog sektora u BDP-u je porastao sa 41,4% u 2007. godini na 48,6% u 2008. godini. Obim kredita se povećao sa 25,8% BDP-a u 2007. godini na 31,8% u 2008. godini. U maju 2009. godine, godišnji rast kredita je iznosio 20,4%, dok je rast depozita stajao na 21,4% i proporcija kredita u odnosu na depozite je iznosila 84,5%. Iako ne postoji pravosnažno ograničenje, postoji neformalni dogovor prema kojem proporcija kredita u odnosu na depozite ne sme da prelazi

80%. Od februara 2008. godine ova proporcija je kontantno bila iznad ovog nivoa, jer je rast kredita postao striktno vezan za stopu rasta depozita. Kamatna stopa koja se proteže između depozita i kredita ostaje veoma visoka i pokazuje samo spori trend opadanja. Do kraja maja 2009. godine, protezanje proseka za 12 meseci za sve vrste kredita se zadržalo na 10,1 procentualnih poena, mali pad sa 11,3 procentualnih poena koliko je bilo u 2007. godini. Protezanje je niže za stambene kredite (9,2) od kredita za (nefinansijske) korporacije (11,2). Raspodela kredita širom sektora je ostala veoma neujednačena. Do kraja 2009. godine, za poljoprivredni sektor je iznosila samo 4% nerešenih poslovnih kredita, sekundarni sektor (proizvodnja, energetika i građevinarstvo) ima 21%, dok je 75% svih poslovnih kredita za finansiranje aktivnosti u uslužnom sektoru. Iako nije došlo do promene u portfoliju kredita u strukturama sektora, bilo je poboljšanja u strukturi dospeća. Do kraja 2009. godine, 62% poslovnih kredita je imalo rok dospeća od 2 godine ili više, porast sa 57% na kraju 2009. godine. *Generalno*, broj zajmova je povećan ali visoke realne kamatne stope ostaju jedna od najvećih prepreka za vršenje poslovnih aktivnosti na Kosovu. Neefikasna primena poverilačkih prava i ugovora i dalje održava visoke cene i rizike za finansijske institucije, što se odrazilo u rasprostranjenim visokim kamatama, i podriva srodnu vrednost.

3.2. Kapacitet za uspešno savladavanje pritiska konkurencije i tržišnih snaga u Uniji

Postojanje funkcionalne tržišne ekonomije

Zakonodavstvo usvojeno nakon 1999. godine podržava slobodnu tržišnu ekonomiju. Međutim postignut je mali napredak u jačanju ukupnog okvira za funkcionisanje tržišne ekonomije. Regulatorni okvir je nekompletan u mnogim oblastima relevantnim za ekonomiju, sprovođenje i primena postojećih propisa ostaje slabo, i postoji nedostatak dobrog upravljanja. Pored toga, nedostaju ili su protivrečne odredbe za sprovođenje ključnih delova zakonodavstva. Kompanije u privatnom sektoru su suočene sa tenderskim i procedurama za javne nabavke kojima nedostaje transparentnost, stabilan set administrativnih propisa i finansijskih kontrola, kao i procena ekonomskog uticaja. Stabilnost snabdevanja električnom energijom je poboljšana, ali po cenu najviših ikad subvencija iz budžeta. *Generalno*, nekompletan zakonski okvir, korupcija, slaba vladavina prava, visok nivo neformalnih aktivnosti i visoko subvencionisano snabdevanje električnom energijom nastavljaju da ometaju efikasnost tržišnih mehanizama.

Ljudski i fizički kapital

Postignut je izvestan napredak u obrazovnom sektoru, naročito u vezi sa akreditacijama i kvalifikacijama, i u konsolidaciji univerziteta. Uprkos tome, obrazovni sistem se i dalje suočava sa nedostatkom resursa i nepouzdanim ili nedostajućim kvalifikacijama i šemama sertifikacije. U skorijim godinama nije postignuto značajno povećanje stope upisa. Stopa je naročito niska u srednjem i višem obrazovanju, a stope napuštanja su visoke. *Generalno*, postignut je mali napredak ka boljem razvoju ekonomskog potencijala mlađeg stanovništva Kosova.

Nisu dostupne sveobuhvatne informacije o razvoju investiranja. Kosovo je započelo velike javne radove na popravci svoje putne mreže, što je imalo značajan udeo u budžetskim sredstvima. Ipak, slabe procedure za javne nabavke i slaba finansijska kontrola dovode do sumnje u kvalitet i kapacitet da se odgovori na stvarne potrebe za tekuće radove, kao i kvalitet stvarnih radova. Probijanje mobilne telefonije nastavlja da raste i procenjuje se na oko 50% do sredine 2009. godine. *Generalno*, tehnološka osnova i stanje fizičke infrastrukture ostaju

slabi, a fond kvalifikovanog ljudskog kapitala mali. Kao posledica toga, kosovske kompanije su veoma retko konkurentne, čak i u sektorima gde postoji konkurentni potencijal.

Sektorska i struktura preduzeća

Uspostavljene su regulatorne uprave za sve veće mreže i delatnosti, ali one su ostale slabe. Samostalnost regulatora podriva politizacija prilikom imenovanja u njihovim odborima. U nekoliko slučajeva, potencijalni pozitivni efekti tržišne liberalizacije nisu materijalizovani zbog slabog korporativnog upravljanja i nedostatka zaštite potrošača. Kosovo još uvek ne može da ima koristi od regionalne trgovine energijom sa svojim susedima na odgovarajućem nivou zbog nezavršene integracije u regionalnim sporazumima za trgovinu energijom. Snabdevanje električnom energijom je još uvek sa prekidima usled zastarelog sistema i deformacija izazvanih neodrživim povećanjem potražnje. Iako je naplata računa za struju blago porasla, nije naplaćeno skoro 50% proizvedene struje. Potražnja za električnom energijom nastavlja da raste brže od ekonomskog rasta. Nova termoelektrana će biti operativna najranije za pet godina. Dalje odvajanje i privatizacija preduzeća za proizvodnju i distribuciju planira se za narednu godinu. Struktura preduzeća se nije promenila i dominiraju mikro preduzeća. Usvojene su mere da se počne sa smanjenjem velike neformalne ekonomije, kao što je pregled poreskog sistema, i mere preduzete da se reši utaja. *Generalno*, došlo je do neznatnih promena u strukturi preduzeća, kojom i dalje dominiraju mikro preduzeća, a velika neformalna ekonomija ostaje izazov.

Uticao države na konkurentnost

Prema budžetskim brojkama, subvencije i transferi su povećani za 32,6% u 2008. godini i za još 25,4% u prvoj polovini 2009. godine. Veliki deo se odnosi na KEK, javno preduzeće za proizvodnju električne energije koje posluje u gubicima. Široko rasprostranjena krađa struje i tolerisanje neplaćanja računa za struju podriva održivost preduzeća, i nastavlja da povlači dodatan uvoz električne energije što se plaća iz vladinog budžeta. *Generalno*, tekuće direktne i indirektno državne subvencije, objedinjene sa slabim nivoom i kvalitetom javnih usluga, nastavljaju da koče konkurentnost privatnog sektora.

Ekonomska integracija u EU

Otvorenost ekonomije, merena vrednošću uvoza plus izvoza roba i usluga kao procena BDP-a, porasla je do 71,1% u 2008. godini, sa 64,5% u 2007. godini. Države članice EU i CEFTA nastavljaju da budu dva glavna trgovinska partnera Kosova, gde svaki ima udeo od 40%, a CEFTA i uprkos blokadi izvoza od strane Srbije i što Bosna i Hercegovina odbija povlašćen položaj. Udeo izvoza vezanog za EU je povećan sa 42% u 2007. godini na 47,8% u 2008. godini. Ukupan udeo uvoza iz EU je ostao na oko 36%. *Generalno*, povećala se ekonomska integracija u EU.

4. EVROPSKI STANDARDI

Ovo poglavlje ispituje kapacitete Kosova da postepeno usaglasí svoje zakonodavstvo i politike sa prvnom tekovinom EU u vezi sa unutrašnjim tržištem, sektorskim politikama i pravosuđem, slobodom i bezbednošću, u skladu sa procesom stabilizacije i pridruživanja i prioritetima Evropskog partnerstva. Istovremeno se analiziraju i administrativni kapaciteti Kosova. U svakom sektoru, Komisija ocenjuje napredak postignut tokom perioda izveštavanja i rezimira opšti stepen pripremljenosti Kosova.

4.1. Unutrašnje tržište

4.1.1. Slobodno kretanje robe

Izvestan napredak je postignut u oblasti **standardizacije**. Savet za profesionalnu standardizaciju je operativan. Osnovano je devet tehničkih komisija (u kojima preduzeća aktivno učestvuju) u oblastima građevinarstva, naftnih derivata/gasa, sistemima upravljanja kvalitetom, saobraćaja i poštanskih usluga, elektro-tehnike, metrologije, zdravstvene nege, energetike i drvoprerade.

Kosovo je do sada usvojilo oko 1.200 standarda zasnovanih na EN- i ISO/IEC, od kojih je jedna četvrtina usklađena sa evropskim standardima u oblasti građevinskih proizvoda. Kosovska agencija za standardizaciju u sklopu Ministarstva trgovine i industrije je odgovorna za standardizaciju. Agencija nije članica evropskih ili međunarodnih organizacija za standardizaciju.

Napredak je i dalje veoma ograničen u oblasti **procene usaglašenosti**. Funkcionalni sistem za procenu usaglašenosti još nije uspostavljen.

Izvestan napredak je načinjen u oblasti **akreditacije**. Zakon o akreditaciji je usvojen decembra 2008. godine i usvojene su odredbe o njegovom sprovođenju. Četiri tela za procenu usaglašenosti (jedno inspekcijsko telo i tri laboratorije za testiranje) su do sada akreditovana na Kosovu. Osnovan je Direktorat za akreditaciju u sastavu Ministarstva trgovine i industrije. Jedna tehnička komisija za testiranje i baždarenje laboratorija je uspostavljena. Memorandum o razumevanju sa Bivšom Jugoslovenskom Republikom Makedonijom je potpisan u maju mesecu.

Zabeležen je ograničen napredak u oblasti **metrologije**. Metrološke aktivnosti vrše Odeljenje za metrologiju i njegov Institut za pravnu metrologiju i inspekciju koji se sastoji od dve kancelarije. Kancelarija u Prištini se bavi mehaničkim i elektronskim merenjima. Kancelarija u Prizrenu pokriva mehanička merenja i kontrolu predmeta od plemenitih metala. Savet za metrologiju upravlja celokupnim razvojem metrologije. Međutim, kosovska centralna laboratorija za metrologiju još nije osnovana. Strategija za razvoj metrološke infrastrukture za period od 2009. do 2013. godine još nije usvojena.

Nije bilo napretka u oblasti **tržišnog nadzora**. Pripreme u ovoj oblasti su u veoma ranoj fazi i kosovski sistem tržišnog nadzora je daleko od evropskih praksi. Tržišni inspektorat broji 12 radnika. Nedostatak pravne infrastrukture, strateškog pristupa i kapaciteta, sprečava dalji razvoj u ovom sektoru.

Kosovo je usvojilo zakonske propise u oblasti niskonaponske opreme, mašinstva, izgradnje žičara, bezbednosti igraćaka, građevinskih proizvoda i tekstilne robe.

Izvestan napredak je ustanovljen u oblasti **zaštite potrošača**. Zakon o zaštiti potrošača je izmenjen u aprilu. Imenovano je sedam članova Saveta za zaštitu potrošača (uključujući pet predstavnika NVO, prvenstveno iz dve NVO koje se aktivno bave zaštitom potrošača). Međutim, administrativni kapaciteti su i dalje neadekvatni. Kancelarija za zaštitu potrošača u sastavu Ministarstva trgovine i industrije zapošljava samo jednog radnika. Ne postoji strategija o zaštiti potrošača.

Generalno, približavanje evropskim standardima i zakonodavstvu u oblasti slobodnog protoka robe je ograničeno. Administrativni kapaciteti za njihovo sprovođenje su neadekvatni. Prilični napori su i dalje potrebni s ovim u vezi.

4.1.2. *Kretanje ljudi, usluga i pravo na osnivanje*

Može se ustanoviti ograničen napredak u oblasti slobodnog **kretanja lica**. Usklađivanje sa evropskim standardima je i dalje u početnoj fazi. Slobodno kretanje ljudi širom Kosova nije u potpunosti osigurano. U vezi sa *koordinacijom socijalne zaštite*, započeto je sa radom ali opredeljivanje sredstava za tu svrhu mora biti značajno povećano. Ne može se ustanoviti napredak u vezi sa slobodom pružanja **usluga**, a usvajanje evropskih standarda je u početnoj fazi. Pravni okvir u vezi sa slobodom pružanja usluga i **pravom na osnivanje** je i dalje neujednačen. Usklađenost sa evropskim standardima je ograničena. *Generalno*, ne postoji usklađenost sa kompanijskim pravom.

4.1.3. *Slobodno kretanje kapitala*

U oblasti slobodnog **kretanja kapitala** ostvaren je ograničeni napredak. Postoji propis o devizama koji je sadržan u pravilniku centralne banke, a koji definiše limite za količine deviza koje banke mogu da poseduju kao procenat njihovog kapitala prvog reda. Kosovo ima veoma liberalan režim u vezi sa kretanjem kapitala: strane banke uživaju pun nacionalni tretman i upravljaju sa oko 90% aktive u bankarskom sektoru. Ista pravila važe za domaće i strane kompanije koje ulažu na Kosovu. Ne postoje restrikcije za strance u vidu sticanja vlasništva nad nepokretnom imovinom. Kosovo upotrebljava „Bazel I“ načela o kapitalnim zahtevima za banke i postepeno se kreće ka sprovođenju sveobuhvatnijih „Bazel II“ uputstava.

Potrebno je ulaganje napora za usklađivanje finansijskih uredbi sa najboljim međunarodnim standardima, kao i za njihovo sprovođenje i primenu. U vezi sa kontrolom i nadzorom banaka, Kosovo trenutno koristi CAMEL model i postepeno prelazi na nadzor zasnovan na proceni rizika. Nadzorne vlasti treba da potpišu memorandume o saradnji sa nadzornicima stranih banaka. Kao odgovor na finansijsku krizu, Centralna banka je povećala svoj delokrug nadzora finansijskog sektora i igrala je pozitivnu ulogu u upravljanju rizicima povezanih sa krizom. Nadzorni kapaciteti se moraju ojačati kako bi se primenjivala uredba u finansijskom sektoru.

Krajem 2008. i početkom 2009. godine, Centralna banka je usvojila nekoliko mera za razvijanje **platnog sistema**. Uspostavljena je šema trajnog naloga. Ona obuhvata operativne sporazume i procedure sa Kosovskom energetsom kompanijom i regionalnom kompanijom za vodosnabdevanje u Prištini. Infrastruktura za elektronski obračun između banaka je dograđena, što omogućuje korišćenje veb aplikacija, objedinjavanje određenih polja za unos podataka i dalju automatizaciju procesa izveštavanja.

Generalno, režim kretanja kapitala je veoma liberalan, ali, neophodno je ulaganje suštinskih napora u vezi sa slobodnim kretanjem kapitala kako bi se uspostavio pravni okvir koji je kompatibilan sa standardima EU.

4.1.4. *Carine i porezi*

Ostvaren je određeni napredak u oblasti **carina**. Zakon o carini i akcizama je usvojen u novembru i deo koji se odnosi na carinu je u velikom delu u saglasnosti sa evropskim standardima. Kosovska carina je osnovana unutar Ministarstva ekonomije i finansija u

decembru 2008. godine. Jedinice za borbu protiv krijumčarenja su počele da patroliraju na svim putevima, sa izuzetkom severnog Kosova, što je dovelo do smanjenja krijumčarenja. Međutim, vozovi koji dolaze iz Srbije na Kosovo nisu podložni carini ili bilo kojoj drugoj kontroli. Preko 65% poreskih prihoda Kosova se prikuplja na granici. EULEX je započeo registraciju robe koja ulazi na prelazima 1 i 31 na severnom Kosovu, a stvarno carinjenje se radi na terminalu u Mitrovici. Razmena carinskih podataka između Kosovske carine i Srbije, uz podršku EULEX-a, rezultirala je brojnim krivičnim istražnim radnjama na obe strane. Prihod koji je prikupila carina u razdoblju od januara do septembra 2009. godine iznosio je oko 380 miliona evra, tj. 4,5% više nego u istom razdoblju 2008. godine.

Kosovska carina je završila procenu svojih operativnih kapaciteta u avgustu, upoređujući ih sa standardima EU. Ljudski resursi i opšta uprava, infrastruktura, oprema i kontrola nakon carinjenja ocenjeni su kao efektivni. Potrebno je usredsrediti detaljniju pažnju na izvoz poljoprivrednih proizvoda, na primeni prava na intelektualnu svojinu, kao i na bezbednost lanca snabdevanja. IT sistem se mora zameniti fleksibilnijim i integrisanijim sistemom. Postojeći sistem ne podržava u potpunosti korišćenje integrisanih carinskih tarifa Kosova, naročito registraciju robe u tranzitu i integrisanje tarifnih podataka za druge zemlje. U februaru 2009. godine formirana je jedinica za prava intelektualne svojine radi sprovođenja propisa koji uspostavlja carinske procedure za akciju protiv krivotvorene robe, piratizovane robe i robe koja krši određena prava intelektualne svojine. Procena urađena u avgustu je dovela do zaključka da je potrebno poboljšanje kapaciteta ove jedinice. Oformljen je sektor za internu inspekciju za borbu protiv korupcije u oblasti carine u saradnji sa Kosovskom agencijom za borbu protiv korupcije. Kosovska carina je deo radne grupe koja uključuje kosovsku policiju, javno tužilaštvo, poresku administraciju i Ministarstvo trgovine i industrije. Kosovska carina učestvuje u regionalnom projektu razmene carinskih podataka pre stizanja robe sa susjednim zemljama, što pospešuje trgovinu i primenu carinskih propisa.

Ljudstvo i administrativni kapaciteti kosovske carine za primenu carinskih propisa se moraju dodatno pojačati. Konkretno oblasti na koje treba da se obrati pažnja su borba protiv krijumčarenja i krivotvorenja, poboljšanje carinskog IT sistema i njegovog kapaciteta za korišćenje integrisanih tarifa Kosova. Kontrola i nadzor se moraju proširiti na severno Kosovo.

Generalno, zakonske odredbe koje se odnose na carinu su kompatibilne sa evropskim standardima. Međutim, administrativni kapaciteti se moraju suštinski učvrstiti, i mora se intenzivirati borba protiv korupcije.

Određen napredak zabeležen je u oblasti **oporezivanja**. U januaru je stupila na snagu poreska reforma i sada se primenjuju nove poreske stope. Poreske stope za lične dohotke su smanjene sa 0%, 5%, 10% i 20% na 0%, 4%, 8% i 10%. Porez na dobit pravnih lica je smanjen sa 20% na 10%. PDV je povećan sa 15% na 16%, a akciza na duvan je povećana sa 17 na 21 evro za kilogram. Zakon o poreskoj administraciji i procedurama je usvojen u februaru. Ovaj zakon uvodi nekoliko novih elemenata u poreski sistem, kao što je mogućnost za Poresku administraciju Kosova da izdaje poreske brojeve i uspostavi fiskalne kase. Zakon takođe dodeljuje Poreskoj administraciji Kosova dodatna ovlašćenja za zaplenu robe ako se utvrdi da preduzeća koja plaćaju porez na dobit nisu uknjižila transakciju i izvršila odgovarajuće plaćanje. Pridati su fiskalni identifikacioni brojevi, i svako preduzeće otvoreno nakon avgusta će morati da ima poreski broj.

Nije bilo zakonodavnog napretka u oblasti PDV-a. Prag za registraciju PDV-a je i dalje visok (50.000€ obrta) što mnoge kompanije čini nepodložne PDV-u. U avgustu je poreska

administracija opštom procenom sopstvenih operativnih kapaciteta, upoređujući ih sa uputstvima EU za oporezivanje, zaključila da joj je potrebna nova organizaciona struktura kako bi se izbegao rizik dupliranja, i da se njeni kapaciteti koji se odnose na poreske prevare i utaje moraju osnažiti. Ostala otkrića se odnose na potrebu razvijanja strategije za borbu protiv korupcije i povećavanje informativnih usluga za poreske obveznike. Vladin standardni integrisani sistem poreske administracije se nadograđuje dok novi IT sistem ne postane operativan,

Prihodi su bili manji u prvih sedam meseci 2009. godine u poređenju sa istim razdobljem u 2008. godini. Ovo smanjenje se dogodilo uglavnom zbog smanjenja poreza na dobit i zbog toga što za razliku od 2008. godine nije nametnut dodatni porez na profit PTK-a. Poreska administracija Kosova je potpisala Memorandum o razumevanju sa kosovskom carinom, policijom i Ministarstvom za rad i socijalnu zaštitu radi poboljšanja naplate poreza. Međutim, IT infrastruktura i dalje nije efektivna i nema kapacitet za sprovođenje naplate poreza i smanjenje neformalne ekonomije.

Generalno, postignut je određen zakonodavni napredak u oblasti oporezivanja. Međutim, zakonodavstvo mora biti praćeno detaljnim administrativnim uputstvima i daljim naporima za njegovo efektivno sprovođenje. Kosovo mora da pojača napore za naplatu poreza i da smanji neformalnu ekonomiju.

4.1.5. *Konkurencija*

Postignut je određen napredak u oblasti **konkurencije**. Nezavisna kosovska komisija za zaštitu konkurencije osnovana je u novembru 2008. godine i Skupština Kosova je imenovala pet članova Komisije. Komisija je nezavisno telo koje je odgovorno direktno Skupštini Kosova. Komisija je operativna od marta i uradila je reviziju postojećih uredbi za zaštitu konkurencije, zaključivši da je potreban novi zakon radi daljeg usaglašavanja prakse u zaštiti konkurencije sa evropskim standardima. Međutim, rad Komisije je sputan nedostatkom resursa, naročito u vidu privlačenja kvalifikovanog osoblja.

U vezi sa **antimonopolskom** politikom, Komisija je potpisala Memorandum o razumevanju sa Privrednom komorom, Ministarstvom trgovine i industrije, Ministarstvom finansija i carinskom službom. Komisija je istražila nekoliko potencijalnih kršenja pravila konkurencije. Intervenirala je u obaranju sporazuma postignutog između pekara u vezi sa cenom hleba. Komisija je postala punopravni član Međunarodne mreže za zaštitu konkurencije. Nije zabeležen napredak u vezi sa državnom pomoći, i ne postoji zakon o **državnoj pomoći**.

Uprkos određenom napretku u sprovođenju antimonopolske politike, generalno sprovođenje politike za zaštitu konkurencije na Kosovu je u početnoj fazi. Administrativni kapaciteti se trebaju osnažiti. Postoji potreba za podizanje svesti kako bi se privatni sektor upoznao sa pravilima konkurencije. Treba da se počne sa usaglašavanjem u oblasti državne pomoći.

4.1.6. *Javne nabavke*

Situacija sa javnim nabavkama se pogoršala ako se upoređi sa prethodnom godinom, uprkos određenim poboljšanjima u zakonskom okviru. Zakonski okvir za sprovođenje Zakona o **javnim nabavkama** je pripremljen u januaru. Međutim, Zakon o javnim nabavkama nije u saglasnosti sa evropskim standardima za javne nabavke. Brojne odredbe uputstava Evropske komisije se i dalje ne sprovode, čak ni fleksibilniji režim u oblasti komunalija. Sprovođenje zakona u praksi daje razlog za ozbiljnu zabrinutost.

Glavni fokus Regulatorne komisije za javnu nabavku je kontrola, nadzor i pravno tumačenje. Međutim, kontrola je rađena uglavnom u slučajevima gde su ugovori već potpisani i ne obuhvata fazu izvršenja ugovora. Do sada, jedva da su neka uputstva dostavljena ugovornim vlastima. Komisija treba da osnaži rukovodilačku i savetodavnu ulogu. U tom cilju, Komisija je u septembru osnovala službu za tehničku podršku.

Od maja 2009. godine, telo za reviziju javnih nabavki je ispitalo 290 žalbi. Međutim, ne postoji sistematsko objavljivanje njegovih odluka kojima veoma često manjka pravna argumentacija. Agencija za javne nabavke je izvršni i glavni ugovorni organ, ali je njena uloga centralnog tela za nabavku oslabljena prekidanjem korišćenja centralne nabavke, uključujući i okvirnih sporazuma. Administrativni kapaciteti su oslabljeni čestom promenom osoblja na centralnom i lokalnom nivou. Službenici za nabavku na Kosovu su i dalje podložni uplitanjima sa strane i zastrašivanjima. Ovo ima negativan uticaj na kvalitet javne nabavke.

Obuka i akreditacija službenika za javnu nabavku ima nedostatke i bila je odugovlačena u 2009. godini. Zakon predviđa da svaki službenik za javnu nabavku prođe kroz obaveznu desetodnevnu obuku svake godine. Postojeći sistem akreditacije predviđa samo jednu obuku što nije u skladu sa trenutnim zakonom.

Vrednost ugovora dodeljenih postupcima javne nabavke se uvećala i predstavlja skoro 22% kosovskog BDP-a. Međutim, visoka proporcija poništenih tendera po osnovu nesaglasnosti sa administrativnim uslovima i izbora metoda javne nabavke, predstavlja razlog za zabrinutost. Otvorene procedure su činile 77% ukupne vrednosti potpisanih ugovora, pregovaračke procedure čine 20%, dok su ostale procedure neznatno korišćene. Tenderi sa postupkom korišćenja jednog izvora su narasli sa 50 na 164 miliona evra.

Vlada je usvojila sveobuhvatni anti-korupcijski paket zakona. Međutim, izvršen je ograničen broj istraga u predmetima navodne korupcije, i rezultati ovih istraga u stvari ukazuju na potrebu za sofisticiranijim istražnim instrumentima i metodama. Treba se dati veća važnost kontroli sprovođenja ugovora za nabavku. Administrativni kapaciteti i koordinacioni mehanizmi glavnih aktera u sistemu javne nabavke i dalje imaju potrebu za osnaživanjem, naročito zbog smanjenja obima korupcije.

Generalno, uprkos određenim rezultatima u smislu usvajanja zakonskih propisa i osnivanja tela za preispitivanje javnih nabavki, i dalje postoje brojne zabrinjavajuće aktivnosti u vezi sa sprovođenjem javne nabavke na Kosovu.

4.1.7. *Zakon o intelektualnoj svojini*

Ograničeni napredak je postignut u oblasti **prava intelektualne svojine**.

Može se izvestiti o određenom napretku u vezi sa **pravima industrijske svojine**. Centralna jedinica za prava intelektualne svojine je formirana u februaru kao sastavni deo kosovske carine. Ova jedinica je zadužena za obezbeđivanje koordinacije između carinskih vlasti, tržišne inspekcije, policije i javnog tužilaštva radi sprovođenja uredbe iz 2008. godine koja određuje carinske postupke za delovanje protiv krivotvorene robe, piratizovane robe i robe koja narušava prava intelektualne svojine. Kancelarija za industrijsku svojinu je nezavisna institucija odgovorna za sprovođenje Zakona o patentima, žigovima i industrijskim dizajnima. Kancelarija je od septembra 2008. godine primila 18.000 prijavi, uglavnom za registraciju žigova.

Nije postignut napredak u vezi sa **autorskim i srodnim pravima**. Kancelarija za intelektualnu svojinu nije osnovana. Zakonski okvir za sprovođenje Zakona o autorskim i srodnim pravima još nije usvojen. Kapacitet kancelarije za koordinaciju, to jest Kancelarije za evropske integracije Ministarstva za kulturu, omladinu i sport, je veoma ograničen.

Sprovođenje prava intelektualne svojine je i dalje veoma slabo. Visok nivo krivotvorenja i piraterije je i dalje prisutan. Administrativni kapaciteti za sprovođenje prava intelektualne i industrijske svojine su i dalje nedovoljni, i potrebne su odredbe za sprovođenje ovih prava. Odgovornosti različitih tela koja se bave sprovođenjem ovih prava, kao i raspodela odgovornosti između njih, nisu jasno definisane. Nije postignut napredak u vezi sa autorskim i srodnim pravima. Strategija za prava intelektualne svojine za period od 2008. do 2013. godine još nije usvojena. Postojeći nacrt obuhvata uglavnom elemente industrijske svojine, sa veoma malim osvrtom na autorska prava.

Generalno, postoje ključni elementi za prava industrijske svojine i određeni napredak je postignut u vezi sa administrativnim kapacitetima. Međutim, još uvek je potrebno ulaganje značajnih napora u tom pogledu. Pripreme Kosova u polju prava intelektualne svojine se i dalje nalaze u početnoj fazi. Zakonske odredbe o autorskim i srodnim pravima još nisu stupile na snagu i kapaciteti za njihovo sprovođenje su i dalje ograničeni. Još uvek ne postoji opšta strategija u ovoj oblasti.

4.1.8. *Zapošljavanje i socijalna politika*

Na Kosovu ne postoji *zakon o radu*, kao ni specijalizovani sud za radne sporove. Zakonski propisi u oblasti *zdravstvene zaštite i zaštite na radu* su neodgovarajući. Kapaciteti Inspekcije rada za sprovođenje Zakona o zaštiti na radu, zdravstvenoj zaštiti i radnom okruženju su ograničeni. Inspekcija ne održava bazu podataka o zdravstvenim pregledima zaposlenih ili o broju zaposlenih u privatnom sektoru. Ne postoje statistički podaci o broju kazni koje je izrekla Inspekcija i kazne se često ne naplaćuju. Nedostatak tehničke opreme ugrožava rad Inspekcije.

Postignut je minimalan napredak u oblasti *socijalnog dijaloga*. Na Kosovu je registrovano 35 sindikata i pet sindikalnih udruženja. Trojni savetodavni savet je preimenovan u Socijalno-ekonomski savet koji je održao sednicu u julu. Uloga socijalnih partnera u donošenju odluka je i dalje ograničena. Kolektivni sporazum o minimalnoj zaradi, potpisan 2004. godine, se ne sprovodi. Sindikalni zakon je usvojen u avgustu dok zakon o štrajku ne postoji. Radnici u zdravstvu i pravosuđu, kao i zaposleni Kosovske energetske kompanije su štrajkovali tokom perioda na koji se odnosi izveštaj. Takođe je došlo i do generalnog štrajka u organizaciji Saveza nezavisnih sindikata.

U oblasti *socijalne inkluzije*, Kosovo je u aprilu usvojilo akcioni plan za poboljšanje položaja osoba sa invaliditetom. Usluge kućne nege se pružaju osobama sa mentalnim i psihijatrijskim poremećajima od strane Ministarstva rada i socijalne zaštite. Osnovano je devet centara za mentalno zdravlje i sedam smeštajnih jedinica pod nadzorom Ministarstva zdravlja. Kosovo je u septembru započelo promotivnu kampanju za *inkluziju* osoba sa invaliditetom. Međutim, rehabilitacijom osoba sa fizičkim invaliditetom se i dalje bave samo NVO. Postoji manjak rehabilitacionih ustanova. Nepristupačnost zgrada i javnih usluga za osobe sa invaliditetom je pitanje koje izaziva zabrinutost.

U oblasti *anti-diskriminacije*, usvajanje strategije i akcionog plana za ljudska prava za period od 2009. do 2011. je ojačalo zakonski okvir (*vidi takođe član 2.2 — Ljudska prava i zaštita*

manjina). Međutim, Vlada nije preuzela dogovorene mere za promociju poštovanja LGBTB zajednice.

U vezi sa *socijalnom zaštitom*, šema socijalne pomoći je trenutno pod revizijom Ministarstva rada i socijalne zaštite i Ministarstva ekonomije i finansija. Oko 325.000 ljudi (skoro 15% od procenjenog broja stanovnika Kosova) prima socijalnu pomoć ili penziju čiji je uticaj na smanjenje siromaštva slabo nadgledan. Nedostatak pouzdanih statističkih podataka o zapošljavanju sprečava preduzimanje efektivnih mera za borbu protiv prevara. Zakonodavstvo u oblasti socijalnih usluga i institucionalne brige zahtevaju usvajanje podzakonskih akata radi decentralizacije socijalnih usluga na opštine. Kosovo nema zakon o zdravstvenom osiguranju niti zakon o fondu za zdravstveno osiguranje.

Program za održivo **zapošljavanje** je usvojen u julu od strane domaćih i međunarodnih partnera. Program predviđa direktnu budžetsku podršku u sledeće tri godine za dogovoreni set političkih pokazatelja, uključujući makro-ekonomsko okruženje, investicionu klimu, tržište rada, obuku i socijalnu zaštitu. Osnovana je međuministarska komisija za zapošljavanje kojom predsedava predsednik Vlade kako bi se osigurala koordinacija između relevantnih agencija. Zakon o stručnom usavršavanju i zapošljavanju osoba sa invaliditetom je usvojen u decembru 2008. godine.

Međutim, vlasti još nisu usvojile strategiju zapošljavanja. Procenjuje se da registrovana nezaposlenost čini 43% radno sposobnog stanovništva. Preko 338.000 osoba je registrovano kao nezaposleno krajem juna 2009. godine. Preko 90% nezaposlenih lica se nalazi na tržištu rada duže od 12 meseci.

Osobe sa invaliditetom se i dalje nalaze među grupama sa najnepovoljnijim položajem, zajedno sa Romima, Aškalijama i Egipćanima. Stopa zaposlenosti žena je i dalje veoma mala (55%), dok je stopa nezaposlenosti mladih uglavnom visoka. Sprovođenje akcionog plana za zapošljavanje mladih je ometeno nedostatkom koordinacije između ministarstava. Administrativni kapaciteti Ministarstva za rad i socijalnu zaštitu su i dalje slabi.

U oblasti **javnog zdravlja**, dopunjen je Zakon o zdravstvu čime je omogućena decentralizacija određenih medicinskih usluga. Međutim, Ministarstvo zdravlja još nije završilo strategiju zdravstvenog sektora za period od 2009 – 2014. godine. Potrebno je jačanje mentalno-zdravstvene zaštite sa posebnim osvrtom na decu i mlade ljude. Stopa smrtnosti porodilja i prevremeno rođene dece je i dalje visoka u poređenju sa ostalim zemljama u regionu, ali je u blagom opadanju. Stopa smrtnosti novorođenčadi se smatra najvišom u Evropi. Hronična neuhranjenost je pitanje za zabrinutost. Do danas je akreditovano 563 privatnih medicinskih ustanova. Zdravstvena infrastruktura, uključujući medicinsku opremu, snabdevanje lekovima i bolničke kapacitete, i dalje je veoma slaba. Bolnice i ustanove za pružanje primarne zdravstvene zaštite su i dalje zastarele. Generalno, zdravstveni sektor je i dalje slab i zahteva hitnu i povećanu pažnju vlasti.

Generalno, može se utvrditi ograničeni napredak u oblasti zapošljavanja i javnog zdravlja. Odsustvo odgovarajućeg zakonskog okvira i loši administrativni kapaciteti predstavljaju ozbiljne prepreke razvoju efektivne politike zapošljavanja. Administrativni i institucionalni kapaciteti se trebaju osnažiti u sektoru javnog zdravlja.

4.1.9. *Obrazovanje i istraživanje*

Obrazovanje je prioritetna oblast u Okviru srednjoročnih rashoda. Osnovni udžbenici za osnovnu školu se dele besplatno. Izgrađeno je 45 novih škola tokom perioda izveštavanja. Škole će raditi najviše u dve smene od septembra. Osnovan je Savet za akreditaciju nastavnika. Fond za zarade nastavnika je uvećan u 2009. godini za 4.5 miliona evra. Kosovo je učvrstilo svoje učešće u „*Tempus i Erasmus Mundus*“ programima Evropske unije. Nakon osnivanja „*Tempus*“ kancelarije na univerzitetu sa nastavom na srpskom jeziku u severnoj Mitrovici, taj univerzitet je stekao mogućnost da aplicira za sredstva iz „*Tempus*“ programa. Kosovski savet za nastavni plan i program je operativan.

Kosovska agencija za akreditaciju i njen odbor su funkcionalni. Postupak akreditacije za državne i privatne obrazovne institucije je određen u maju uz podršku evropskih eksperata. Ovaj postupak je potvrdio institucionalnu akreditaciju Prištinskog univerziteta i nekih privatnih fakulteta. Prištinski univerzitet je izabrao novog rektora u julu. Univerzitet u Mitrovici je izabrao svog rektora za drugi mandat u maju. Savet za visoko obrazovanje je osnovan. Urađena je revizija Zakona o visokom obrazovanju uz podršku Evropske komisije i Saveta Evrope. Osnovan je nacionalni organ za kvalifikacije za nadgledanje nacionalnih kvalifikacija uporedo sa Agencijom za akreditaciju i drugim relevantnim partnerima. Ovaj organ će imati naročitu odgovornost za stručne kvalifikacije.

Reforma stručnog obrazovanja i obučavanja (SOO) je započeta, uključujući reviziju nastavnog plana i programa i osnivanje centara za razvoj karijere. Može se ustanoviti određen napredak u međuministarskoj saradnji između Ministarstva obrazovanja, nauke i tehnologije, Ministarstva trgovine i industrije i Ministarstva za rad i socijalnu zaštitu. Primećen je bolji pristup SOO školovanju koji je zasnovan na potrebama za radnom snagom, saradnja između SOO škola i privatnog sektora je osnažena.

Međutim, potrebna je izmena zakonskih propisa koji se odnose na akreditaciju. Moraju se saglasiti odgovarajuće uloge Agencije za akreditaciju i Ministarstva obrazovanja, nauke i tehnologije kako bi se osigurala nezavisnost akreditacije visokoškolskih ustanova. Javno su izražene kritike protiv Ministarstva zbog navodnog nedostatka transparentnosti u procesu akreditacije visokoškolskih ustanova. Nedostatak akreditacije SOO ustanova podriiva poverenje u potvrđivanje SOO ustanova.

Kosovski obrazovni sistem je i dalje pod uticajem oskudnih resursa, nedostatka odgovarajućih kapaciteta (uključujući osnovne sanitarne usluge i pristup pijaćoj vodi), lošeg kvaliteta nastave i slabog upisa (manjeg od prosečnog upisa u regionu). Sprovođenje Zakona o obrazovanju je sputano na lokalnom nivou nedostatkom odgovarajućih finansijskih i administrativnih kapaciteta u opštinskim direktoratima za obrazovanje. Stopa ponavljanja školske godine, koja je viša nego u ostalim zemljama regiona, i apsentizam nastavnika i dalje predstavlja problem. Učešće neobaveznog predškolskog, kao i visokog obrazovanja i usavršavanja, je među najnižim u Evropi. Još uvek nedostaje kvalitet mehanizama za nadgledanje nastave.

Ministarstvo obrazovanja, nauke i tehnologije još uvek nije pripremlilo nastavni plan i program za pripadnike romske, aškalijske, egipatske i goranske zajednice. Ministarstvo je dodelilo minimalna sredstva za kapitalne investicije u korist srpske zajednice.

Istraživanje je trenutno prioritetna oblast. Ministarstvo je u aprilu imenovalo koordinatorka za Sedmi okvirni program. Savet za nauku je pripremio akcioni plan za 2009. godinu, ali je

njegova implementacija sputana ograničenim resursima. Istraživački i razvojni kapaciteti u sastavu Univerziteta u Prištini su osnaženi.

Generalno, može se utvrditi napredak u obrazovanju i istraživanju. Međutim, institucionalne i zakonske reforme se moraju ubrzati, bolje koordinisati i prevesti u praksu. Centralni i lokalni nastavni kapaciteti, kao i upravljanje obrazovanjem, se moraju suštinski poboljšati. Potrebno je ulaganje značajnih napora radi povećanja učešća u obrazovanju. Sistem za nadgledanje kvaliteta obrazovanja se mora osnovati. Dodatni resursi za istraživanja su i dalje potrebni.

4.1.10. Pitanja vezana za Svetsku trgovinsku organizaciju (STO)

Kosovo nije član STO i nije preduzelo nikakve zvanične korake za pridruživanje STO.

4.2. Sektorske politike

4.2.1. Industrija i mala i srednja preduzeća

Učinjen je ograničeni napredak u oblasti **industrije i malih i srednjih preduzeća**. Skupština Kosova je u aprilu usvojila Zakon o privrednim zonama, koji ima za cilj da stimuliše razvoj privatnog sektora uz poseban naglasak na mala i srednja preduzeća. Zakon određuje uslove za osnivanje, rad i nadzor privrednih zona.

Što se tiče poslovnog okruženja, jedinstvenog registracionog šaltera kao i „on-line“ usluga za registraciju i licenciranje Agencije za poslovne registre još uvek nisu u potpunosti operativni. 25 kompanija, uključujući i četiri međunarodnih je ugovorilo zakup prostorija u poslovnom parku Drenica. Radovi na infrastrukturi ovog poslovnog parka su skoro završeni.

U skladu sa Evropskom poveljom za mala preduzeća, Kosovo je započelo sa sprovođenjem strategije preduzetničkog učenja. Elementi koji se već sprovode obuhvataju obučavanje nastavnika i reformu nastavnog plana i programa. Mora se više uraditi na stvaranju strukturne saradnje i angažovanja lokalnih privrednih subjekata u školama.

Na Kosovu ne postoji strateški okvir za razvoj **malih i srednjih preduzeća** koji bi upravljao aktivnostima agencije Ministarstva trgovine i industrije za podršku malim i srednjim preduzećima. Administrativni kapaciteti agencije su i dalje ograničeni. „Online“ aplikacije su i dalje neoperativne. Konsultativni savet za mala i srednja preduzeća, koji predstavlja vladine i nevladine institucije, je počeo ponovo sa radom nakon obustavljanja rada 2008. godine.

Kosovska agencija za poslovne registre, zvanično otvorena 2002. godine, je nastavila sa registracijom privrednih subjekata. Poslovni registar obuhvata 93,000 preduzeća, međutim, samo 10% ovih preduzeća je aktivno. Novčana naknada za otvaranje i gašenje preduzeća je najniža u regionu (5-20€). Podaci o registrovanim preduzećima postaju automatski dostupni „online“. Ne postoji zakon o elektronskom potpisu što sprečava elektronsku registraciju preduzeća.

Generalno, institucionalni i zakonski okvir za mala i srednja preduzeća, kao i industrijska politika, se moraju dalje razvijati. Kosovo se trenutno oslanja na „ad hoc“ mere i pilot projekte.

4.2.2. Poljoprivreda i ribarstvo

Zakon o **razvoju poljoprivrede i ribarstva** je usvojen u julu. Zakon pruža okvir za delovanje u oblasti poljoprivrednog i ruralnog razvoja na Kosovu i uspostavlja pravnu osnovu za ažuriranje poljoprivrednog i ruralnog razvojnog plana za period od 2009. do 2013. godine, kao i prpratnog akcionog plana. Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i ruralnog razvoja je povećalo svoje napore u sprovođenju reformi u oblastima kao što su konsolidacija i rehabilitacija poljoprivrednog zemljišta, poboljšanje upravljanja prirodnim resursima u ruralnim oblastima, povećavanje konkurentnosti i diverzifikacije poljoprivredne proizvodnje, kao i poboljšanje kvaliteta hrane. Ovi naponi su podržani povećanjem vladine potrošnje za 40% u poljoprivrednom sektoru u 2009. godini u poređenju sa 2008. godinom. Sistem subvencioniranja je takođe planiran, uglavnom kao podrška merama strukturne reforme, a ne kao nuđenje direktnog plaćanja za proizvodnju.

Zakon o organskoj poljoprivredi se mora dopuniti u skladu sa izmenama u uredbama EU o organskoj poljoprivredi. Ne postoji telo za akreditaciju ili inspeksijska služba za organsku poljoprivredu. Zakonski propisi za sprovođenje Zakona o vinogradarstvu i dalje nisu usvojeni. Ovo je prouzrokovalo odlaganje reformi u bitnim oblastima kao što su kontrola kvaliteta i propisi za etiketiranje.

Potrebno je da se izvrši revizija Zakona o šumarstvu kako bi se osnažile zaštitne mere protiv uništavanja i nezakonite seče šuma, kao i nepoštovanje dozvola za seču. Odgovornost za upravljanje šumama će se preneti na opštinski nivo, kao što je i predviđeno kosovskim planovima za decentralizaciju. Glavni izazov u očuvanju šuma, koje pokrivaju 42% površine Kosova, je ograničeni kapacitet vlasti da sprovode zakon. Potrebna je bolja koordinacija između relevantnih institucija.

Poljoprivreda na Kosovu se i dalje suočava sa problemima nepotpunih zemljišno-posedovnih odnosa, slabom kontrolom korišćenja obradivog zemljišta za izgradnju, ne-transparentne procene vrednosti poljoprivrednog zemljišta (radi prodaje i zakupa), poteškoćama poljoprivrednika za dobijanje kredita, i zastarelog i neodgovarajućeg sistema registracije zemljišta.

Skupština Kosova je u martu usvojila Zakon o hrani kojim je osnovana Kosovska agencija za veterinu i hranu. Agencija radi pod nadzorom Kabineta premijera, i ima za zadatak koordinaciju aktivnosti u oblasti **bezbednosti hrane**. Zakon je utvrdio jasno razdvajanje odgovornosti različitih službi u poljoprivrednom sektoru, i prenosi ovlašćenja sa opštinski na centralni nivo.

U oblasti **veterine i fitosanitarije**, novi Zakon o hrani pruža osnovu za usvajanje prpratnih zakonskih propisa. Može se utvrditi veoma ograničen napredak s tim u vezi. Planovi za ispitivanje i poboljšanje poljoprivrednih prehrambenih proizvoda su i dalje u pripremnoj fazi. Izdata je dozvola za rad za tri klanice tokom perioda izveštavanja. Na Kosovu ne postoje kapaciteti za preradu životinjskih nusproizvoda. Iako postoje neophodni zakonski propisi, kosovski sistem za identifikaciju, registraciju i kontrolu kretanja životinja nije operativan.

U aprilu je usvojeno administrativno uputstvo za određivanje **ribolovačkih** oblasti na Kosovu. Ovo uputstvo omogućuje sportski/rekreativni ribolov i ekonomsko ribarstvo. Većina evropskih standarda u vezi sa ribarstvom se ne mogu primeniti na Kosovu jer ne postoji morski ribolov.

Generalno, razvijeni su poljoprivredni, veterinarski i fitosanitarni propisi. Nedostatak administrativnih kapaciteta je i dalje pitanje koje izaziva zabrinutost jer vodi ka odlaganju reforme poljoprivrednog sektora. Učinjen je ograničen napredak u usklađivanju sa evropskim standardima.

4.2.3. Životna sredina

Postignut je određeni napredak u oblasti **horizontalnog zakonodavstva**. Zakon o proceni uticaja na životnu sredinu i Zakon o strateškoj proceni uticaja su usvojeni u martu, ali se moraju revidirati kako bi bili saglasni sa evropskim standardima. Sproveden je ograničeni broj projekata predviđenih akcionim planom za zaštitu životne sredine.

Ministarstvo životne sredine i prostornog planiranja je nabavilo opremu za mobilne stanice za kontrolu **kvaliteta vazduha**. Međutim, još uvek ne postoji strategija za kvalitet vazduha, kao ni jasna podela odgovornosti za upravljanje mrežom kontrole kvaliteta vazduha. Nije bilo napretka u oblasti **upravljanja otpadom**. U skladu sa Sporazumom o energetske zajednici, Kosovo mora sprovesti uputstvo o velikim ložištima, ali nisu uloženi nikakvi napor za primenu ovih odredbi. Stopa naplate vodovodnih i komunalnih preduzeća je i dalje mala.

Postignut je ograničen napredak u oblasti **kvaliteta voda**. Zakon o javnim preduzećima definiše odgovornosti za funkcionisanje i održavanje javnih preduzeća i resursima u oblasti vodoprivrede. Međutim, ne postoje pogoni za preradu vode. Samo 70% stanovništva je priključeno na vodovodnu mrežu, dok samo jedna trećina stanovnika ima kanalizacioni priključak. Nije bilo napretka u osnivanju nadležnih organa za nadzor rečnih slivova kao što je predviđeno Zakonom o vodama. Struktura ovih organa još nije definisana i nisu im obezbeđeni finansijski i ljudski resursi. Njihove nadležnosti vrši ministarska koordinaciona jedinica za rečne slivove. Pitanje vlasništva nad resursima je i dalje nejasno. Nadležnosti za upravljanje branama nisu precizno dodeljene. Bezbednost velikih infrastrukturnih sistema, kao što su brane, nasipi i vodozahvati, zahteva odgovarajuće upravljanje i nadzor.

Nije bilo napretka u usvajanju evropskih standarda u oblasti **zaštite prirode**. Izmjena uputstava za zaštitu ptica i staništa divlje flore i faune je zakasnila zbog odugovlačenja u usvajanju zakona o zaštiti prirode.

Uočen je određeni napredak u oblasti **kontrole industrijskog zagađenja**, usvajanjem Zakona o integrisanoj prevenciji i kontroli zagađenja u maju. Nije bilo napretka u vezi sa **hemikalijama i genetski modifikovanim organizmima**. U oblasti **zaštite od buke**, doneta su određena administrativna uputstva za sprovođenje Zakona o zaštiti od buke. Uloženi su određeni napor u povećavanju javne svesti o pitanjima zaštite životne sredine. Ovi napor se moraju ojačati. Saradnja između NVO-a za zaštitu životne sredine i Ministarstva se mora osnažiti.

Kosovo je uložilo napore za poboljšanje koordinacije između tela, naročito u vezi sa Kosovskom agencijom za zaštitu životne sredine. Međutim, saradnja između ove agencije i hidro-meteorološkog instituta se mora poboljšati. **Administrativne** strukture odgovorne za zaštitu životne sredine se i dalje suočavaju sa problemom nedostatka resursa: budžet nadležnog ministarstva je najmanji od svih ministarstava na Kosovu. Manjak osoblja može predstavljati problem ovim telima u izvršavanju svojih nadležnosti. I dok su neke od njihovih nadležnosti prenete na opštinski nivo, opštine često imaju manjak službenika i inspektora za zaštitu životne sredine.

Generalno, Kosovo se nalazi u početnoj fazi usaglašavanja sa evropskim standardima za zaštitu životne sredine. Postignut je određeni napredak u polju zaštite životne sredine, uglavnom vezano za usvajanje zakonskih propisa. Potrebno je ulaganje daljih napora kako bi se uspostavila efektivna administrativna i institucionalna infrastruktura u ovoj oblasti. Kapacitet Ministarstva za zaštitu životne sredine i prostorno planiranje, kao i srodnih ustanova, je i dalje ograničen.

4.2.4. Saobraćajna politika

Postignut je određen napredak u oblasti **transevropske saobraćajne mreže**. Kosovo je nastavilo sa aktivnim učešćem u sprovođenju memoranduma o razumevanju za razvoj Osnovne regionalne saobraćajne mreže i Saobraćajne opservatorije za Jugoistočnu Evropu (SEETO) iz 2004. godine, uglavnom usvajanjem višegodišnjeg plana za period od 2009. do 2013. godine. Zakon o eksproprijaciji nekretnina, usvojen u aprilu, pruža pravnu osnovu Ministarstvu saobraćaja, pošte i telekomunikacija za vršenje eksproprijacionih aktivnosti zajedno sa novofinansiranim projektima saobraćajne infrastrukture.

U oblasti **drumskog saobraćaja**, postignut je određeni napredak u izgradnji kapaciteta Jedinice za planiranje saobraćaja koja se nalazi u sastavu Ministarstva. Međutim, Ministarstvo je previše uključeno u dnevne aspekte upravljanja drumskim saobraćajem umesto da se usredsredi na pripremu strategija i politika. Mora se izvršiti reorganizacija Odeljenja drumske infrastrukture kako bi se osigurala jasna podela između održavanja i nadzora puteva i razvoja drumske mreže. Kapaciteti Odeljenja za drumsku infrastrukturu u sastavu Ministarstva su ograničeni. Samo pet opština ima odeljenja za puteve.

Savet za bezbednost na putevima (kojim predsedava ministar saobraćaja i telekomunikacija) je osnovan oktobra 2008. godine i njegov Sekretarijat je postao operativan u januaru. Administrativno uputstvo o tehničkom pregledu vozila je doneto u decembru kao sastavni deo propisa za sprovođenje Zakona o bezbednosti na putevima. Višegodišnji akcioni plan za bezbednost na putevima još nije donet. Kapaciteti saobraćajne inspekcije se moraju osnažiti.

Postignut je veoma mali napredak u oblasti **železničkog saobraćaja**. Zakon o kosovskim železnicama pruža pravnu osnovu za osnivanje železničkog regulativnog organa koji je nezavistan od Ministarstva. Agencija, koja je neophodna institucija za pristup treće strane železničkoj infrastrukturi, još nije osnovana. Zakon o kosovskim železnicama predviđa razdvajanje upravljanje infrastrukturom od železničkih operacija. Ovo još uvek nije postignuto. Naknada koja je ponuđena železnici za pružanje usluga javnog prevoza je isplaćena, ali ona ne pokriva celokupne troškove. Železnički saobraćaj nije prioritet Vlade. Ovom sektoru su dodeljeni ograničeni resursi. Stanje kosovske železničke infrastrukture, voznog parka i nivo železničkih usluga su i dalje veoma slabi. Nasuprot tome, kosovska višenamenska saobraćajna strategija identifikuje potrebna ulaganja u iznosu od preko 500 miliona evra u kosovsku železničku infrastrukturu, i dodatnih 230 miliona evra za vozni park u sledećih 20 godina.

Nema se šta prijaviti u vezi sa **morskim saobraćajem** i **unutrašnjim plovnim putevima**. **Višenamenska** strategija i akcioni plan još nisu usvojeni. Postignut je nedovoljan napredak u oblasti **vazduhoplovnog saobraćaja**. Uprava za civilnu avijaciju je u januaru 2009. godine preuzela nadležnosti od prethodnog tela za vazduhoplovni saobraćaj. Članovi upravnog odbora su imenovani tek u julu, ali upravni odbor još nije operativan. Međunarodni aerodrom u Prištini je dobio standardnu aerodromsku akreditaciju od islandskog Direktorata za civilno

vazduhoplovstvo u decembru 2008. godine. Vlada je unajmila transakcionog savetnika za pripremu dodele koncesije za prištinski aerodrom.

Značajan broj zakonskih propisa koji proizilaze iz Sporazuma o zajedničkom evropskom vazдушnom prostoru (ECAA) je već promenjen. Međutim, uredba o izdavanju dozvola za čarter letove iz 2009. godine, vladina odluka o kategorizaciji aerodroma i praksa dodeljivanja slotova nije kompatibilno sa evropskim standardima i obavezama Kosova u skladu sa ECAA sporazumom. Dozvole za letenje iz i u Prištinu se dodeljuju na netransparentan način i uz neopravdana odugovlačenja. U oblasti upravljanja vazduhoplovnim saobraćajem Kosovo mora da osigura izdavanje dozvola za kontrolore leta u skladu sa pravilima i procedurama koje se odnose na Sporazum o jedinstvenom evropskom nebu.

Generalno, načinjen je određen napredak u oblasti drumskog saobraćaja. Međutim, došlo je do zabrinjavajućih događaja u oblasti vazduhoplovstva. Saobraćajna infrastruktura na Kosovu je i dalje veoma loša i nerazvijena. Kapaciteti u ovoj oblasti se moraju ojačati, kao i zakonski okvir za partnerstvo između javnog i privatnog sektora.

4.2.5. Energetika

Što se tiče **sigurnosti energetske zaliha**, još uvek ne postoji strategija za **naftne rezerve**. U julu (kasnije nego što je prvobitno bilo predviđeno), Vlada je odlučila da ponudi investitorima izgradnju nove elektrane na Kosovu i novog kopa. Elektranu treba da bude izgrađena u skladu sa evropskim standardima za projekte nove generacije. 2 od 4 potencijalnih investitora koji su ušli u uži izbor je povuklo svoje ponude. Preostale operativne jedinice u elektrani Kosovo A se moraju rashodovati do 2017. godine kako bi se povinovalo Uputstvu o velikim ložištimu. Imajući u vidu da se trenutni izvori lignita iscrpljuju, odlaganja u projektu izgradnje nove elektrane na Kosovu i renoviranja rudarskih postrojenja u postojećim kopovima mogu dovesti do povećanja nestašice lignita u sledeće dve godine, što će naterati Kosovo da zavisi od skupocenog uvoza energije.

Rezultati su izmešani u vezi sa **unutrašnjim energetske tržištem** i sprovođenjem Sporazuma o osnivanju energetske zajednice. Zakon o centralnom grejanju, usvojen novembra 2008. godine, postavlja uslove za razvijanje održivog i konkurentnog tržišta daljinskog grejanja, zasnovanog na načelima slobodnog tržišta.

Odredbe Sporazuma o energetske zajednici u Jugoistočnoj Evropi u vezi sa razdvajanjem aktivnosti iskopavanja, proizvodnje energije, distribucione mreže i snabdevanja, kao i uslovi za pripremanje buduće privatizacije, su ispunjeni. Transakcioni savetnik za privatizaciju dela energetske korporacije za distribuciju i snabdevanje je izabran u julu, ali još nije potpisao ugovor. Kosovo očekuje konkretnu privatizaciju ovog dela do sredine 2010. godine. U novembru 2008. godine, Regulatorna uprava za energetiku je usvojila postupke autorizacije za nove proizvodne kapacitete kao što je i predviđeno Sporazumom. Dalji napredak će biti neophodan u sprovođenju propisa Agencije. Institucionalni i zakonodavni kapaciteti Ministarstva i Regulatorne agencije su i dalje slabi. Zapošljavanje i zadržavanje kvalifikovanog osoblja i dalje predstavlja problem.

Vlada je letos usvojila energetske strategiju za period od 2009. do 2018. godine. Strategija se mora zvanično usvojiti u Skupštini Kosova. Glavni stubovi Strategije se odnose na finansiranje ovog sektora, izgradnju nove elektrane i energetske snabdevanje od strane Kosovske energetske korporacije. Strategija takođe obuhvata dobro upravljanje, mere

socijalne zaštite i zaštite životne sredine, energetska efikasnost/obnovljive izvore energije i prirodnog gasa.

Fakturisanje i naplata su poboljšani u zadnjih 12 meseci, ali su i dalje veoma slabi. Neplaćanje struje predstavlja glavni izazov za kompaniju. Tehnički i finansijski gubici su i dalje visoki. Od energije koju korporacija može prodati, preko 20% se krade dok komercijalni gubici čine dodatnih 20%. Samo se oko 60% energije dostupne za prodaju i naplati. Korporacija je prošle godine bila u gubitku za oko 90 miliona evra. Potrebno je ulaganje intenzivnih i povećanih napora radi povećanja stope fakturisanja i naplate. Policija i pravosuđe imaju bitnu ulogu u ovom procesu. Kao posledica svojstvenog neplaćanja računa, potrošnja energije se i dalje povećava do neizdrživog nivoa (povećanje potrošnje u 2008. godini je bilo oko 8%), mnogo većeg od onog koji korporacija može da izdrži.

Regulatorna uprava je u aprilu odobrila nove tarife za prenos struje i maloprodajne cene. One su u proseku za 2,5% više nego u 2008. godini u skladu sa godišnjim povećanjem predviđenim tarifnom metodologijom Regulatorne uprave za energetiku koja postepeno uvodi odbijajuće cene. Potrošači sa manjim primanjima plaćaju manju tarifu. Kosovski operater sistema prenosa električne energije (KOSTT) se i dalje susreće sa poteškoćama u učestvovanju u regionalnim komercijalnim mehanizmima kao ravnopravni partner: u mehanizmu za među-prenosnu naknadu i mehanizmima za dodelu kapaciteta. Operater Republike Srbije (a ne KOSTT) dobija naknadu za tranzit električne energije preko kosovskog sistema prenosa i nastavlja da dodeljuje među-sistemske prenosne kapacitete KOSTT-a. Gubici koji proizilaze iz ovoga idu na teret potrošača.

Kosovski plan **energetske efikasnosti**, usvojen februara 2009. godine, postavlja ambiciozne ciljeve za povećanje efikasnosti za 3% u 2011. i 9% do 2016. godine u poređenju sa nivoom potrošnje u 2008. godini za domaćinstva, preduzeća, saobraćaj, industriju i poljoprivredu. Za ispunjavanje ciljeva predviđenih planom biće potrebne dodatne zakonske i administrativne mere, naročito u vezi sa sektorom domaćinstava koji troši 34% celokupne energije. U vezi sa **obnovljivom energijom**, Regulator je primio sedam zahteva za izgradnju vetrenjača. Vlada je identifikovala 16 lokacija koje mogu biti pogodne za nove hidro-energetske proizvodne kapacitete i koje bi mogle da proizvode do 60 megavata električne energije. Regulator je odobrio konkurentne povlašćene tarife za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora, sa pogledom na privlačenje investicija u ovom sektoru.

Postignut je minimalan napredak u oblasti **nuklearne bezbednosti i zaštite od zračenja**. Urađene su početne procene za sprovođenje pravilnika o upravljanju i kontroli zapečaćenih radioaktivnih izvora, kao i medicinskog i industrijskog radioaktivnog otpada. Ne postoji zakonski okvir u ovoj oblasti, kao ni organ za nuklearnu bezbednost. Nije postignut napredak u sprečavanju i borbi protiv nelegalne trgovine nuklearnog i ostalog radioaktivnog materijala.

Generalno, postignut je ograničeni napredak u oblasti energetike, iako ima odlaganja u usaglašavanju zakonskih propisa. Međutim, postoje veliki problemi koji se moraju rešavati, uključujući poboljšanje finansijske sposobnosti energetske korporacije (smanjenjem komercijalnih i netehničkih gubitaka), upravljanje potražnjom, unapređivanje infrastrukture i rešavanje nadolazeće nestašice lignita.

4.2.6. *Informaciono društvo i mediji*

Postignut je određen napredak u oblasti **elektronskih komunikacija**. Regulatorna agencija za telekomunikacije je nabavila opremu za kontrolu spektra, što joj omogućuje da otkrije

nezakonite aktivnosti na severnom Kosovu i u pograničnim oblastima. Stopa korišćenja mobilne telefonije je 60%, stopa uvođenja interneta je 5,4%. Treća licenca za fiksnu telefoniju je izdata u januaru 2009. godine, ali još nije postala operativna. Dva mobilna operatera su akreditovana dok je trenutno samo jedan od njih aktivan na tržištu. Došlo je do odlaganja u sprovođenju sektorskih politika usvojenih u 2007. godini.

Skupština Kosova je u septembru imenovala novi upravni odbor Regulatorne agencije za telekomunikacije, 9 meseci nakon isteka mandata prethodnog odbora. Pošto Agencija ima zakonodavna ovlašćenja, novi upravni odbor mora brzo da krene sa usvajanjem implementacionih zakonskih propisa koji su ključni za pravilno funkcionisanje tržišta, i da osigura njihovo sprovođenje. Kapaciteti Ministarstva saobraćaja i telekomunikacija i Regulatorne agencije su previše ograničeni za njihov efikasni učinak u ovoj oblasti. Operativna, politička i finansijska nezavisnost Agencije se mora ojačati. Kosovo ne poseduje međunarodni pozivni kod i internet domen. Ovo dovodi do odlaganja primene određenih konkurentnih mera zaštite, kao što je prenosivost telefonskog broja.

Postignut je ograničeni napredak u oblasti **društva informacionih usluga**. Zakon o društvima informacionih usluga iz 2005. godine je preuzeo mnoge odredbe iz Uputstva za elektronsku trgovinu, elektronski potpis, i zaštitu podataka i elektronske privatnosti, ali je njegova primena ograničena. Zakon o internet kriminalu još nije usvojen. *Generalno*, usluge informacionih društva se moraju i dalje razvijati. Relevantne strategije i akcioni planovi još nisu u potpunosti sprovedeni.

Ostvaren je određen napredak u polju **audiovizualne politike i medija**. Zakoni koji obuhvataju medije – Zakon o nezavisnoj komisiji za medije i Zakon o javnim emiterima – se nalaze pred izmenom. Ponovno licenciranje emitera je započeto. Krajem avgusta odobreno je 12 dugoročnih dozvola postojećim emiterima. Nezavisna komisija za medije trenutno radi na proceni novih prijava za nove frekvencije. Kablovski operateri na severu Kosova nisu licencirani od strane Komisije.

Nezavisnost Komisije, naročito u vezi sa njenim osobljem i resursima, mora se garantovati u kontekstu moguće izmene zakonodavstva. Imenovanje članova Saveta Komisije od strane Skupštine Kosova i Upravnog odbora RTK još nije urađeno.

U maju je stupila na snagu uredba za emitere u vezi sa zaštitom dece i maloletnika od programa sa škodljivim sadržajem, ali ne postoje mehanizmi za njeno sprovođenje i primenu. Nije zabeležen napredak u prelazu sa analognog na digitalno emitovanje signala. Kosovo nije član Međunarodne jedinice za telekomunikacije i ima samo jednu raspodelu frekvencije. Ove ne pruža dovoljno prostora za digitalne frekvencije radi obezbeđivanja adekvatnog zemaljskog televizijskog signala nakon 2015. godine.

Održivost finansiranja javnih emitera nije osigurana. Ugovor kojim se vrši naplata pretplate preko računa za utrošenu električnu energiju ističe u novembru. Zakon o RTK predviđa godišnje tendere za nabavku audio-vizualnih radova od nezavisnih producenata, što bi trebalo da čini 20% proizvedenog programa. Ovo nije u potpunosti urađeno. Pravna nesaglasnost između Zakona o kleveti i uvredama i Krivičnog zakona još uvek nije sređena. U skladu sa evropskim standardima, kleveta nije krivično delo. Kosovo ne primenjuje kaznene odredbe za delo klevete, ali pošto su one još uvek sastavni deo zakona, i dalje postoji pravna nesigurnost.

Nakon dvogodišnje pauze, Fond za manjinske medije je ponovo proradio u januaru. 14 medija je dobilo finansijska sredstva ove godine. Postoji 110 licenciranih emitera, od kojih 41

predstavljaju manjinske medije (32 srpska, 3 turska, 3 bošnjačka, 2 goranska i 1 romski). Ne postoji nezavisni manjinski kanal sa pokrivenošću na celom Kosovu. Uredba Nezavisne komisije za medije o audio-vizualnoj komunikaciji je usvojena krajem avgusta. Ovo će imati naročiti uticaj na RTK postavljanjem ograničenja na količinu reklamnog prostora.

Može se izvestiti o pozitivnom razvoju u vezi sa saradnjom između Udruženja nezavisnih emitera Kosova i manjinskih medija sa severa Kosova. Zakon o pristupu informacijama od javnog značaja se ne sprovodi u potpunosti, što ometa rad novinara. Savet za štampane medije je samoupravno telo čije finansiranje zavisi od donacija. Njegovi kapaciteti za sprovođenje zakona su slabi.

Generalno, iako je postignut određen napredak u oblasti informacionih društva i medija, mora se još raditi u ovoj oblasti. Primena Zakona o RTK i imenovanje novog Upravnog odbora RTK je i dalje pitanje koje izaziva najviše zabrinutosti, kao i potreba za osnaživanjem administrativnih kapaciteta, finansijske i političke nezavisnosti oba regulatorna tela, kao i ljudskih kapaciteta Nezavisne komisije za medije.

4.2.7. *Finansijska kontrola*

Postignut je određen napredak u području **unutrašnje finansijske kontrole u javnom sektoru (PIFC)**. Napori su uglavnom bili usredsređeni na razvijanje kapaciteta unutrašnje kontrole, a manje na finansijsko upravljanje i kontrolne sisteme. Centralna jedinica za harmonizaciju je operativna od septembra. Zakon o internoj reviziji je usvojen u septembru. Priručnik za reviziju je pripremljen i nastavljeno je obučavanje revizora. Interna revizija je skocentrisana uglavnom na testiranje usklađenosti ali se još ne koristi kao sredstvo upravljanja. Vlada je odobrila razvojnu strategiju za internu reviziju za period od 2010. do 2012. godine.

U vezi sa **spoljašnjom kontrolom**, Kancelarija generalnog revizora je pripremila nekoliko internih dokumenta u prvim mesecima 2009. godine, uključujući priručnik za spoljašnju kontrolu, novi priručnik za vršenje revizije, kvalitativni okvir, dopunjeni pravilnik o ponašanju i standardni format izveštavanja. Ključni međunarodni standardi su prevedeni (kao što su INTOSAI Priručnik o internoj kontroli i Etički kodeks). Prva dva godišnja izveštaja o radu generalnog revizora podneta su Skupštini 2008. i 2009. godine. Nedostaje odgovarajući sistem za praćenje izveštaja i preporuka spoljašnje kontrole. Finansijska nezavisnost Kancelarije glavnog revizora nije dovoljna.

Generalno, ostvaren je skroman napredak u ovoj oblasti. Razvoj unutrašnje finansijske kontrole u javnom sektoru i spoljašnje revizije su u početnoj fazi. Potrebno je kontinuirano ulaganje napora, naročito za poboljšanje finansijskog upravljanja i kontrolnog okruženja.

4.2.8. *Statistika*

Postignut je određen napredak u oblasti **statistike**. Statistička kancelarija Kosova je u avgustu usvojila strateški razvojni plan za period od 2009. do 2013. godine. Glavne prioritete oblasti obuhvataju statističku infrastrukturu, kvalitet obrade podataka, razvoj informativnih tehnologija i obučavanje osoblja. Glavna pažnja je i dalje usredsređena na socijalnu i demografsku statistiku umesto na ekonomsku statistiku. IT sistem je poboljšán i memorandum o razumevanju su potpisani sa pružaocima podataka, što je poboljšalo koordinaciju statističkog sistema, ali još uvek ima prostora za poboljšanje u oblasti saradnje

između različitih prikupljača statističkih podataka. Zakon o zvaničnoj statistici još nije usvojen.

Kosovska **statistička** infrastruktura je i dalje slaba. Slabi kapaciteti i neodgovarajuća nezavisnost statističke kancelarije su i dalje pitanja koja izazivaju zabrinutost. Nekoliko ministarstava prikuplja statističke podatke koji spadaju u nadležnost statističke kancelarije.

Postignut je ograničen napredak u oblasti **klasifikacije i registra**. Klasifikacija institucionalnih jedinica i ekonomskih transakcija je poboljšana. Međutim, saglasnost sa EU i međunarodnom klasifikacijom je ograničena i ovoj oblasti je potreban dalji razvoj. Statistička kancelarija Kosova još nije uvela NACE Rev. 1 standarde. Privredni registar je operativan, ali njegova pokrivenost kao i procedure za povezivanje i ažuriranje nisu odgovarajuće za pouzdanu ekonomsku statistiku.

U vezi sa se **sektorskom statistikom**, postignut je određeni napredak u oblasti ekonomske, poslovne i poljoprivredne statistike. Pilot istraživanja su urađena za indekse proizvođačkih cena. Dobijeni rezultati su iskorišćeni u pripremi nacionalnog računa. Međutim, nacionalni račun je i dalje nedovoljan i potrebno je dalje razvijanje.

Pilot popis stanovništva i domaćinstava je sproveden u šest kosovskih opština tokom oktobra i novembra 2008. godine. Popis je ukazao na poboljšanje kapaciteta Statističke kancelarije Kosova za sprovođenje popisa stanovništva. Međutim, preporuke Međunarodne monitoring operacije nisu u potpunosti sprovedene. Naročito nije analiziran na odgovarajući način bojkot kosovskih Srba. Statistička kancelarija nema strategiju za rešavanje ovog pitanja. Vlada je u julu objavila nameru da organizuje opšti popis stanovništva u 2011. godini.

Generalno, može se izvestiti o određenom napretku u području sektorske statistike. Međutim, Statistička kancelarija Kosova još uvek nije u mogućnosti da proizvede odgovarajuće statističke podatke u oblasti ekonomije kao osnovu za efikasno kreiranje politike. Kancelarija ima nedovoljne administrativne i koordinacione kapacitete za sprovođenje većih istraživanja.

4.3. Pravosuđe, sloboda i bezbednost

4.3.1. Vize, granična kontrola, azil i migracija

Bezbednost putnih dokumenata je poboljšana uvođenjem novih kosovskih pasoša 2008. godine. Sve zemlje koje priznaju ove pasoše izdaju **vize** za njih. Važenje velike većine UNMIK putnih dokumenata će isteći do avgusta 2010. godine. Zakon o stranim državljanima je usvojen decembra 2008. godine. Relevantni podzakonski akti još nisu usvojeni. Široki spektar podzakonskih akata za upotpunjavanje zakonskog okvira koji se odnosi na izdavanje ličnih karata, putnih isprava i državljanstva su usvojeni.

Izrada putnih dokumenata je još uvek problematično pitanje, što komplikuje kontrolu migracije i borbu protiv kriminala. Bezbednost i kontrola izdavanja dokumenata izaziva zabrinutost, kao i bezbednost relevantnih arhiva i baze podataka. Srpske paralelne strukture na Kosovu predstavljaju naročit izazov u ovoj oblasti.

Ograničeni napredak je postignut u vezi sa **granicama i graničnim pitanjima**. Revidirana strategija za integrisanu kontrolu granica i akcioni plan su usvojeni u aprilu 2009. godine radi koordinacije aktivnosti agencija koje se bave graničnom kontrolom. Izvršni odbor za integrisanu kontrolu granica je osnovan u maju 2009. godine, koji se sastoji koordinatora za integrisanu kontrolu granice i predstavnika ostalih relevantnih tela. Razmeštanje EULEX-a na

dva prelazna punkta (prelaz 1 i 31) između Kosova i Srbije je imalo pozitivan uticaj. Kosovska policija je pokrenula proces restrukturiranja uključujući i relevantne granične službe.

Međutim, kosovske granice su porozne i nisu još uvek u potpunosti obezbeđene. Sever Kosova predstavlja poseban izazov. Nepostojanje potpunog carinskog delovanja u ovom području sprečava efikasnu borbu protiv organizovanog kriminala. Saradnja između službi nadležnih za kontrolu granice je nedovoljna. Kosovo mora da osigura da IT sistem za kontrolu granica bude u saglasnosti sa EU standardima.

Generalno, Kosovo je tek započelo sa radom na svojim prioritetima vezanim za viznu politiku i graničnu kontrolu. Kosovo treba da počne sa razvijanjem usaglašene vizne politike u skladu sa evropskim standardima.

Učinjen je ograničen napredak u oblasti **azila**. Kosovo je usvojilo određene propratne zakonske propise za postupanje sa azilantima. Juna 2009. godine puštena je u rad baza podataka azilanata. Međutim, mora se suočiti sa brojnim izazovima. Kapaciteti Odeljenja za državljanstvo, azil i migraciju, kao i policije, za rad sa azilantima i njihovim zahtevima su i dalje slabi. Ne postoji apelaciono telo za slučajeve azila. Još nije izgrađen prihvatni centar za smeštaj azilanata, a Kosovu takođe nedostaju pritvorni centri za stane migrante. Generalno, pripreme u oblasti azila su još uvek početnoj fazi.

U polju migracije postignut je delimičan napredak. Ministarstvo unutrašnjih poslova je odgovorno za postupanje po zahtevima za readmisiju iz trećih zemalja. Države koje nisu priznale Kosovo nastavljaju sa slanjem svojih zahteva UNMIK-u. Odeljenje za državljanstvo, azil i migraciju je primilo 2.878 zahteva za repatrijaciju u periodu od oktobra i jula. 2.577 osoba je vraćeno na Kosovo iz trećih zemalja. Saradnja između relevantnih tela unutar kosovske administracije, nadležnih za ovaj postupak, je zadovoljavajuće. Kosovo je u julu usvojilo zakon o izdavanju radnih dozvola za strance kao i podzakonske akte vezane za izdavanje ličnih karata za strance. Kosovo je u septembru usvojilo strategiju i akcioni plan za migraciju.

Međutim, strategija i akcioni plan se ne bave dovoljno važnim pitanjima kao što su kontrola izlaska, provera krivotvorenih dokumenata, itd. Iako je usvojen Zakon o strancima, srodni podzakonski akti još nisu doneti. Odredbe za sprovođenje ovog zakona još nisu objavljene osim administrativnog uputstva o ličnim kartama za strance, koje mora da se poboljša. Povratak je i dalje neodrživ jer se strategija za reintegraciju vraćenih osoba ne sprovodi na odgovarajući način. Među-ministarski koordinacioni odbor predviđen strategijom za reintegraciju vraćenih osoba se do sada sastao samo jednom. Ne postoji telo za nadgledanje sprovođenja kosovske reintegracione politike. Reintegracija vraćenih osoba predstavlja i dalje veliki nedostatak. Pored toga, upravljanje procesom readmisije i procesom utvrđivanja identiteta osoba koje potiču sa Kosova mora da se poboljša, naročito u pogledu osoblja, tehničkih kapaciteta, dokumentacione podrške i statistike. Ne postoji zakon o readmisiji.

Generalno, Kosovo je započelo sa radom na svojim prioritetima u oblasti migracije. Međutim, zakonodavni okvir se mora dovršiti i mora se osigurati kvalitet usvojenih dokumenata. Kapacitet za reintegraciju povratnika je velika prepreka punom sprovođenju politika u ovoj oblasti.

4.3.2. *Pranje novca*

Borba protiv finansijskog kriminala je ključni prioritet Evropskog partnerstva. Međutim, Kosovo je preduzelo samo nekoliko koraka za delotvornu borbu protiv ove pojave. Uredba UNMIK-a i dalje reguliše aktivnosti vladinih i drugih agencija koje su nadležne u ovoj oblasti. Banke, carina, menjačnice i drugi finansijski posrednici su obavezni da prijave gotovinske ili elektronske transfere Finansijskom obaveštajnom centru koji je trenutno pod upravom EULEX-a. Ovaj centar deluje kao nacionalna finansijska obaveštajna jedinica. Ona je počela sa primenom novog sistema izveštavanja od kojeg se očekuje da pruži značajna poboljšanja. Centar je takođe uspostavio odnose sa sličnim ustanovama u Albaniji, Bivšoj Jugoslovenskoj Republici Makedoniji i Crnoj Gori, kao i sa nekim zemljama članicama Egmont grupe.

Zakon o upravljanju zaplenjenom i konfiskovanom imovinom stečenom kriminalom je usvojen u julu. Međutim, zakonodavni okvir se mora osnažiti kako bi se osiguralo da je pranje novca definisano kao krivično delo, da je kosovska finansijska obaveštajna služba nezavisna od političkih i drugih uticaja, i da su relevantni zakonski akti u saglasnosti sa EU standardima.

Nadgledanje privatnog sektora i naročito sektora trgovine nekretninama se mora hitno urediti. Saradnja između Obaveštajnog centra i poreskih vlasti je i dalje nedovoljna. Izveštavanje nebankarskih institucija Obaveštajnom centru je i dalje neadekvatno. Kapacitet pravosuđa i sektora javne bezbednosti za rad sa pranjem novca nije napredovao. Organi javne bezbednosti i nadzorne službe imaju poteškoće da pravovremeno otkriju kršenje zakona u ovim sektorima. Agencija za upravljanje zaplenjenom i konfiskovanom imovinom stečene kriminalom, koja je jedini mehanizam za upravljanje ovakvom imovinom, još nije operativna.

Generalno, pranje novca je i dalje pitanje koje izaziva ozbiljnu zabrinutost. Kosovu nedostaju odgovarajuće zakonske odredbe i operativne strukture kako bi se izborilo sa ovom pojavom.

4.3.3. *Narkotici*

Postignut je određen napredak u borbi protiv trgovine drogom. Kosovo se nalazi na južno-balkanskom putu droge. Kosovska policija je sprovedla brojne efektivne operacije u borbi protiv zloupotrebe i trgovine drogom. Količina zaplenjenih narkotika, broj istraženih slučajeva, kao i broj uhapšenih i optuženih osoba je povećan. Kosovo je u junu usvojilo strategiju i akcioni plan za borbu protiv narkotika sa ciljem smanjenja ponude i potražnje zajedno sa propratnim akcionim planom. Policijska jedinica za međunarodnu saradnju saraduje sa policijama u zemljama kao što su Švajcarska, Nemačka i Italija.

Međutim, u iščekivanju restrukturiranja, policija nema odgovarajući budžet i delotvornu jedinicu za borbu protiv krijumčarenja droge. Kosovo takođe nema dovoljan broj obučениh policijskih pasa za otkrivanje droge kao ni jedincu službenih pasa. Centralno odeljenje policije za istraživanje narkotika je i dalje veoma slabo i protok informacija nije integrisan. Pravilno skladištenje zaplenjene droge nije adekvatno osigurano na celom Kosovu.

Generalno, borba Kosova protiv trgovine drogom je u početnoj fazi. Postoji nekoliko bitnih slabosti kao što je kapacitet policije da se upusti u efikasnu borbu protiv trgovine drogom, i neodgovarajući nivo saradnje i razmene informacija između relevantnih institucija.

4.3.4. Policija

Kosovo je postiglo delimičan napredak u vezi sa policijom. Osnovni zakonodavni okvir je na snazi. Kosovska policija je dobro upravljala svojom funkcijom održavanja javnog reda i mira. Policija je nastavila sa sprovođenjem svog strateškog plana za period od 2008. do 2010. godine. Policija je takođe unapredila svoju komunikacionu infrastrukturu. Ministarstvo unutrašnjih poslova je oformilo opštinska veća za bezbednost zajednice kako bi unapredila odnos između policije, opštinskih vlasti i lokalnih zajednica. Većina policijskih službenika iz redova zajednice kosovskih Srba južno od reke Ibar, koji su napustili službu nakon proglašenja nezavisnosti, vratilo se u svoje stanice. Kosovo je u septembru usvojilo Zakon o oružju. Zakon je u saglasnosti sa relevantnim EU zakonodavstvom i obuhvata odgovarajuće kaznene odredbe. Ministarstvo unutrašnjih poslova je u januaru 2009. godine usvojilo niz administrativnih uputstava o lakom naoružanju.

Međutim, širom Kosova su se dogodili brojni incidenti nasilja, uključujući i ciljano oštećivanje imovine EULEX-a. Rasprostranjeno posedovanje oružja civilnog stanovništva i dalje ostaje ozbiljan problem. Ne postoji strategija za prikupljanje takvog oružja. Zakon o eksplozivima se mora ažurirati i moraju se usvojiti relevantni zakonski propisi za sprovođenje ovog zakona. Kosovo nema zakone o forenzici i autopsiji. Saradnja između policije i kabineta tužioca se mora poboljšati. Policiji i dalje nedostaju kapaciteti za razvoj strateškog planiranja i potpunu primenu obaveštajnog policijskog sistema. Policija još nije pripremila potpune opise poslova za svoje više rukovodstvo, uključujući i dva zamenika glavnog direktora. Mora se imenovati izvršni načelnik policijskog inspektorata i osigurati profesionalne i nezavisne funkcije inspektorata. Reorganizacija policijskih snaga još nije završena i zahteva odgovarajuće pripreme.

Objekti za čuvanje dokaza nisu u potpunosti zaštićeni. Značajna količina heroina je ukradena u aprilu iz sobe sa dokazima. Policijska komunikaciona mreža još uvek nije u potpunosti integrisana i bezbedna. Komunikacioni kanali sa ostalim službama javne bezbednosti još uvek nisu operativni. Sve policijske stanice nisu povezane sa glavnim policijskim informativnim sistemom. Mora se unaprediti informativni sistem policije kako bi se izbeglo dupliranje registrovanih krivičnih dela i osoba. Krivična statistika se ne zasniva na standardnim operativnim procedurama za statistiku i podatke. Dostupni podaci se ne koriste uvek efektivno u usmeravanju rada policije. Napori Kosova u povezivanju baza podataka svih službi javne bezbednosti moraju uzeti u obzir relevantne evropske standarde, naročito u vezi sa zaštitom podataka. Ministarstvo unutrašnjih poslova mora da uloži dodatne napore u davanju pristupa EULEX-u ključnim bazama podataka kako bi se omogućilo efektivno sprovođenje istražnih radnji u sklopu izvršnog mandata ove misije. Međunarodna policijska saradnja je ograničena. EULEX mora igrati bitnu ulogu u potpomaganju ove saradnje.

Policija je u januaru stvorila mešovitu jedinicu u severnoj Mitrovici, koja se sastoji od 25 policijskih službenika (kosovskih Srba, kosovskih Albanaca i kosovskih Bošnjaka). Jedinica ima mandat za patroliranje i istražne radnje. Aktivnosti ove jedinice su dovele do smanjenja kriminala u oblasti koju pokriva. U severnoj Mitrovici četiri policijske stanice ne izveštavaju direktno Prištini, što ograničava efikasnost borbe protiv organizovanog kriminala i sprovođenje tajnih operacija u ovoj oblasti. Ovaj je problem, međutim, rešen i imenovanjem visokih policijskih službenika iz redova kosovskih Srba u komandne strukture u Mitrovici saradnja je počela da se poboljšava. Većina policijskih službenika iz redova zajednice kosovskih Srba južno od reke Ibar, koji su napustili službu nakon proglašenja nezavisnosti, vratili su se u junu u svoje stanice i rade u redovnom komandnom lancu.

Generalno, Kosovo je započelo postupke za rad na prioritetima u ovoj oblasti. Međutim, moraju se hitno ukloniti brojni nedostaci. Opisi poslova za visoko rukovodstvo se moraju hitno pripremiti i mora se zaposliti odgovarajuće osoblje na te pozicije. Istražni kapaciteti se moraju ojačati, i mora se u potpunosti uvesti i sprovesti rad zasnovan na obaveštajnim radnjama. Mora se raditi na bezbednosti dokaza. EULEX-u se mora dozvoliti pristup svim relevantnim bazama podataka.

4.3.5. *Borba protiv organizovanog kriminala i terorizma*

Postignut je ograničen napredak u borbi protiv **organizovanog kriminala**, što i dalje predstavlja problem koji izaziva ozbiljnu zabrinutost, naročito na severu Kosova i na granici/administrativnoj liniji između Kosova i Srbije. Kosovo je u julu usvojilo strategiju i relevantni akcioni plan za borbu protiv organizovanog kriminala. Zakon o javnom redu i miru je usvojen u septembru. Kosovsko tužilaštvo je u junu potpisalo Memorandum o razumevanju sa italijanskim nacionalnim direktoratom za borbu protiv mafije o razmeni informacija u borbi protiv organizovanog kriminala, ali Memorandum se i dalje mora zvanično usvojiti.

Međutim, Kosovo nema strategiju za smanjenje kriminala. Kosovu nedostaju adekvatni resursi i kriminalni obaveštajni sistem za borbu protiv ove pojave. Nedostatak zakona za program zaštite svedoka i dalje blokira napore u ovoj oblasti. EULEX igra glavnu ulogu istraživanjem ozbiljnih krivičnih dela i pružanju bezbednosti i zaštite svedocima.

Generalno, Kosovo mora značajno da poveća napore. Kosovo je i dalje izvor i tranzit za aktivnosti organizovanog kriminala. Nedostatak saradnje između Prištine i Beograda, kao i između centralnih kosovskih vlasti i struktura na severu, ozbiljno narušavaju napore u borbi protiv organizovanog kriminala, što je ključni prioritet Evropskog partnerstva.

Kosovo je postiglo ograničeni napredak u borbi protiv **trgovine ljudima**. Standardne operativne procedure su revidirane novembra 2008. godine kako bi se obuhvatile sve žrtve trgovine ljudima, i kako bi se konsolidovao sistem identifikacije i zaštite žrtava. Njihova potpuna primena se očekuje uskoro.

Broj identifikovanih žrtava trgovine ljudima je i dalje mali. Odeljenje za zastupanje i pomoć žrtvama je nastavilo sa radom u sastavu Ministarstva pravde, i takođe pruža pomoć žrtvama trgovine ljudima. Zamenik ministra unutrašnjih poslova je nacionalni koordinator za borbu protiv trgovine ljudima. Kosovo je i dalje izvor, destinacija i tranzitna ruta za trgovinu ljudima. Većina žrtava su građani Kosova (oko 60%). Žrtve trgovine ljudima takođe potiču iz Moldavije (20%) i zemalja Zapadnog Balkana (20%). Trgovina decom radi prisilnog prosjačenja je narastajući problem. Generalno, naponi Kosova u borbi protiv trgovine ljudima nisu veoma napredni. Mora se izboriti sa korupcijom vezanom za trgovinu ljudima. Istraživanje i sudsko gonjenje za zločin trgovine ljudima od strane kosovskih vlasti i dalje predstavlja razlog za zabrinutost.

Određen napredak je načinjen u **borbi protiv terorizma**. Strategija i akcioni plan za borbu protiv terorizma su usvojeni u junu. Međutim, Kosovo nema zakon za borbu protiv terorizma.

Generalno, Kosovo se nalazi u početnoj fazi borbe protiv terorizma.

4.3.6. *Zaštita ličnih podataka*

Kosovo i dalje mora da usaglasi svoje zakonodavstvo sa standardima EU u sferi zaštite podataka, naročito sa Uputstvo 95/46/EC. Opšti zakon za zaštitu ličnih podataka još nije usvojen i nije oformljen organ za nezavistan nadzor zaštite podataka.

Pojedinci na Kosovu nisu obavešteni o njihovim pravima u vezi sa zaštitom ličnih podataka. Organizacija bezbednosnih, obaveštajnih i službi javne bezbednosti nije praćena paralelnim merama za zaštitu ličnih podataka.

Generalno, Kosovo još uvek mora da preduzme i zaključi sveobuhvatne napore u ovoj oblasti. Trenutni nedostaci izazivaju zabrinutost.

NOT OFFICIAL (COURTESY TRANSLATION ONLY)

STATISTIČKI ANEKS

STATISTIČKI PODACI (na dan 14. septembar 2009.)
Kosovo (pod Rezolucijom SB UN 1244/99)

Osnovni podaci	Kom.	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Stanovništvo (u hiljadama)		:	:	:	:	1 985	2 016	2 041	2 100	2 127	2 153
Ukupna površina (km ²)		10 887	10 887	10 887	10 887	10 887	10 887	10 887	10 887	10 887	10 887

Nacionalni računi	Kom.	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Bruto društveni proizvod (milioni, nacionalna valuta)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
BDP (miliona evra)	1)	:	:	1 624	1 735p	1 797p	3 007p	3 068p	3 192p	3 434p	:
BDP (evra, po glavi stanovnika)	1) 2)	:	:	:	:	905p	1 473p	1 482p	1 520p	1 612p	:
BDP (kupovna moć (PPS) po glavi stanovnika)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
SI: BDP (u PPS po glavi stanovnika, EU-27=100)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
SI: Stopa rasta BDP-a (nacionalna valuta, pri stalnim cenama, % promene u odnosu na prethodnu godinu)		:	:	:	1,2p	3,1p	:	:	:	:	:
SI: Rast zaposlenosti (nacionalni računi, % promene u odnosu na prethodnu godinu)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Porast radne produktivnosti: porast BDP-a po glavi zaposlenog (% promene u odnosu na prethodnu godinu)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
SI: Porast jedinične cene rada (nacionalni računi, % promene u odnosu na prethodnu godinu)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
SI: radna produktivnost (BDP u PPS po glavi zaposlenog, EU-27=100)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Bruto prihod po glavnim sektorima (%)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Poljoprivreda		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Industrija		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Građevinarstvo		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Usluge		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Ukupni potrošački troškovi, kao deo BDP-a (%)		:	:	163,1	151,6	147,5	109,7p	111,9p	111,5p	114,0p	:
Formiranje bruto fiksnog kapitala, kao deo BDP-a (%)	3)	:	:	40,7	34,5	29,3	19,4p	19,3p	20,6p	21,7p	:
Promene u zalihama, kao deo BDP-a (%)		:	:	:	:	:	3,9	4,2	4,4	4,3p	:
Izvoz roba i usluga, u odnosu na BDP (%)		:	:	16,6	12,5p	10,4p	7,1p	7,0p	8,9p	10,4p	:
Uvoz roba i usluga, u odnosu na BDP (%)		:	:	120,4	98,6p	87,1p	40,1p	42,5p	45,5p	50,3p	:

Industrija	Kom.	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Indeks obima industrijske proizvodnje (2000=100)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:

Stopa inflacije	Kom.	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
SI: Indeks potrošačkih cena (CPI), (ukupno, % promene u odnosu na prethodnu godinu)		:	:	:	-1.0	0.3	-0.8	-2.1	-1.5	2.8	12.4

Platni bilans	Kom.	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Saldo tekućeg računa platnog bilansa: ukupno (miliona evra)		:	:	228e	-104e	-204e	-297	-301	-330	-428	-744
Saldo tekućeg računa platnog bilansa : trgovinski bilans (miliona evra)		:	:	-646	-890	-941	-973	-1 044	-1 141	-1 338	-1 639

Saldo tekućeg računa platnog bilansa : neto usluge (miliona evra)	:	:	10e	-23e	-14e	-21	-44	-22	-33	-19
Saldo tekućeg računa platnog bilansa : neto prihod (miliona evra)	:	:	141e	154e	152e	140	147	155	184	143
Saldo tekućeg računa platnog bilansa : neto tekući transferi (miliona evra)	:	:	723e	655e	599e	555	640	678	759	771
od čega Vladinih transfera (miliona evra)	:	:	809e	661e	490e	336	366	318	323	289
Neto direktnih stranih ulaganja (DSU) (miliona evra)	:	:	:	:	:	19	80	244	414	340
Direktna strana ulaganja (DSU) inostranstvo (miliona evra)	:	:	:	:	:	0	0	-4	-7	-19
od čega DSU prijavljene ekonomije u EU-27 zemalja (miliona evra)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Direktna strana ulaganja (DSU) u prijavljenim ekonomiji (miliona evra)	:	:	:	:	:	19	80	249	421	360
od čega DSU iz EU-27 zemalja u prijavljenoj ekonomiji (miliona evra)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:

Javne finansije	Kom.	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Ukupan Vladin deficit/suficit, u odnosu na BDP (%)	:	:	:	:	8,4	2,2	2,7	:	:	:	:
SI: Ukupan Vladin dug, u odnosu na BDP (%)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:

Finansijski pokazatelji	Kom.	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Bruto strani dug čitave privrede, u odnosu na BDP (%)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Bruto strani dug čitave privrede, u odnosu na ukupan izvoz (%)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Snabdevanje novcem : M1 (novčanice, kovanice, depoziti, miliona evra)	:	761	971	998	891	713	572	:	:	:	
Snabdevanje novcem : M2 (M1 plus depoziti sa dospelcem do sve godine, miliona evra)	:	761	1 096	1 126	1 111	1 128	1 092	:	:	:	
Snabdevanje novcem : M3 (M2 plus tržišni instrumenti, miliona evra)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	
Ukupan zajam monetarnih finansijskih institucija stanovništvu (konsolidovano) (miliona evra)	:	3	26	87	233	374	514	637	892	1 183	
Kamatna stopa: dnevna kamatna stopa, godišnje (%)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	
Kamatna stopa pri pozajmljivanju (jedna godina), godišnje (%)	:	:	:	:	:	14,7	14,4	14,5	14,6	14,8	
Depozitna kamatna stopa (jedna godina), godišnje (%)	:	:	:	:	:	2,8	2,9	3,0	3,3	4,2	
Kurs evra: prosečno u period - 1 evro = ... nacionalna valuta	1)	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	1.000	
Efektivni kurs (2000=100)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	
Vrednost rezervi (uključujući zlato) (miliona evra)	:	62	296	337	423	311	278	356	647	670	

Spoljna trgovina	Kom.	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Vrednost uvoza: sva roba, svi partneri (miliona evra)	:	:	:	:	:	:	1 063	1 157	1 306	1 576	1 928
Vrednost izvoza: sva roba, svi partneri (miliona evra)	:	:	:	:	:	:	57	56	111	165	198
Trgovinski bilans: sva roba, svi partneri (miliona evra)	:	:	:	:	:	:	-1 007	-1 101	-1 195	-1 411	-1 730
Trgovinski uslovi (indeks cena izvoza / indeks cena uvoza, 1998 =100)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Izvoz ka EU-27 zemalja u vrednosti ukupnog izvoza (%)	:	:	:	:	:	:	29,4	38,4	38,0	42,0	47,4
Uvoz iz EU-27 zemalja u vrednosti ukupnog uvoza (%)	:	:	:	:	:	:	39,5	37,3	34,4	36,3	36,4

Demografija	Kom.	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Prirodni priraštaj: prirodna promena (rođeni minus umrli) (na 1000 stanovnika)	:	:	:	:	:	12,8	14,1	14,6	12,7	12,4	:
Stopa smrtnosti odojčadi: smrtnost dece ispod jedne godine na 1000 živorođenih	:	:	:	:	11,2	15,1	11,8	9,6	12,7	11,1	9,7

Prosečan životni vek: muškarci (godina)	:	:	:	:	67,0	:	:	:	:	:
Prosečan životni vek: žene (godina)	:	:	:	:	71,0	:	:	:	:	:

Tržište rada	Kom.	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Stopa privredne aktivnosti (15-64): stanovništvo uzrasta 15-64 koje je ekonomski aktivno (%)	:	:	45,6	52,8	50,3	46,2	49,2	52,3	46,8	:	
SI: Stopa zaposlenosti (15-64): stanovništvo uzrasta 15-64 koje je zaposleno (%)	:	:	19,6	23,8	25,3	27,7	28,5	28,7	26,2	:	
Udeo muške populacije uzrasta 15-64 koja je zaposlena (%)	:	:	31,1	39,4	42,8	46,4	45,8	46,1	40,1	:	
Udeo ženske populacije uzrasta 15-64 koja je zaposlena (%)	:	:	8,1	8,8	8,3	9,9	11,7	11,8	12,7	:	
SI: Stopa zaposlenosti starijih radnika (55-64): stanovništvo uzrasta 55-64 koje je zaposleno (%)	:	:	16,7	18,4	20,1	23,9	25,2	26,3	24,6	:	
Zaposlenost po glavnim sektorima (%)											
Poljoprivreda	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	
Industrija	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	
Građevinarstvo	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	
usluge	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	
SI: Stopa nezaposlenosti: udeo nezaposlene radne snage (%)	:	:	57,1	55,0	49,7	39,7	41,4	44,9	43,6	:	
Udeo muške radne snage koja je nezaposlena (%)	:	:	51,8	45,2	40,3	31,5	32,9	34,6	38,5	:	
Udeo ženske radne snage koja je nezaposlena (%)	:	:	69,9	74,5	71,9	60,7	60,5	61,6	55,2	:	
Nezaposlenost osoba mlađih od 25 godina: udeo radne snage mlađe od 25 godina koja je nezaposlena (%)	:	:	80,0	77,7	74,9	66,5	70,5	75,5	70,0	:	
SI: Dugoročna stopa nezaposlenosti: udeo radne snage koja je dugoročno nezaposlena (%)	:	:	47,6	47,3	42,7	34,9	34,7	41,1	37,1	:	

Socijalna kohezija	Kom.	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Prosečne nominalne mesečne plate i dnevnice (nacionalna valuta)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Indeks realnih plata i dnevnica (indeks nominalnih plata i dnevnica podeljen sa CPI) (2000=100)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
SI: Rano napuštanje škole: udeo stanovništva uzrasta 18-24 koje nije završilo srednje obrazovanje i trenutno nije u obrazovnom programu ili obuci (%)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:

Životni standard	Kom.	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Broj putničkih automobila na 1000 stanovnika	:	:	:	:	:	:	50,2	69,9	68,7	74,1	
Broj pretplata na usluge mobilne telefonije na 1000 stanovnika	:	:	:	:	158,7	169,5	:	:	:	376,2	

Infrastruktura	Kom.	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Gustina železničke mreže (funkcionalne linije), na 1000 km ²	:	:	:	:	:	39,5	:	:	:	:	
Dužina puteva (hiljadu km)	:	:	:	:	:	:	0.0	0.0	0.0	0.0	

Inovacija i istraživanje	Kom.	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
SI: Potrošnja na ljudske resurse (javni rashodi za obrazovanje) u odnosu na BDP (%)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
SI: bruto domaći rashodi na istraživanje i razvoj, u odnosu na BDP (%)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
SI: Procenat domaćinstava koja imaju pristup internetu u kući (%)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:

Životna sredina	Kom.	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
SI: Ukupna emisija gasova staklenika, CO2 ekvivalent (tona, 1990=100)	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:

SI: Energetski intenzitet ekonomije (kg naftnog ekvivalenta na 1000 evra BDP-a 2004)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
SI: Udeo obnovljive energije u utrošku električne energije (%)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
SI: Putni teretni transport kao deo ukupnog unutrašnjeg robnog prometa (podela po načinima transporta) (%)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:	:

Energetika	Kom.	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Primarna proizvodnja svih energetskih proizvoda (hiljadu TOE)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Primarna proizvodnja sirove nafte (hiljadu TOE)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Primarna proizvodnja tvrdog uglja i lignita (hiljadu TOE)	4)	:	:	:	3 853	4 507	3 944	4 455	4 553	4 681	5 466
Primarna proizvodnja prirodnog gasa (hiljadu TOE)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Neto uvoz svih energetskih proizvoda (hiljadu TOE)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Bruto potrošnja energije u zemlji (hiljadu TOE))		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Proizvodnja električne energije (hiljadu TOE)		:	:	:	3,2	3,2	3,5	4,0	4,0	4,3	:

Poljoprivreda	Kom.	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Indeks obima poljoprivredne proizvodnje za robe i usluge (proizvođačke cene, prethodna godina =100)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Ukupno iskorišćena poljoprivredna površina (hiljadu hektara)		:	:	539	:	:	:	:	:	:	:
Stočni fond: goveda (hiljadu grla, kraj perioda)		:	289	347	319	:	335	352	382	322	:
Stočni fond : svinje (hiljadu grla, kraj perioda)		:	59	75	110	:	55	47	68	40	:
Stočni fond : ovce i koze hiljadu grla, kraj perioda)		:	193	230	116	:	106	152	113	152	:
Proizvodnja i iskorišćenost mleka na poljoprivrednim domaćinstvima (ukupno mleka, hiljadu tona)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Usevi: žitarice (uključujući pirinač) (hiljadu tona, požnjeveno)		:	:	459	396	:	408	441	392	295	:
Usevi: šećerna repa (hiljadu tona, požnjeveno)		:	:	:	:	:	:	:	:	:	:
Usevi: povrće (hiljadu tona, požnjeveno)		:	:	169	135	:	150	289	172	117	:

SI = Strukturni pokazatelji

: = nije dostupno

p = provizorna vrednost

e = procena

- 1) Ne postoji zvanična nacionalna valuta. U upotrebi je evro.
- 2) Izvor: Statistički zavod Kosova, provizorni podaci za period 2004-2006 (po trenutnim cenama).
- 3) Ulaganja: uključujući donatorski sektor, vladu i privatna ulaganja (u stambene objekte i ostalo).
- 4) Podaci dobijeni od Kosovske elektroenergetske korporacije (KEK).